

บทที่ ๗

การเสียดินแดนรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และปดิสของไทยให้แก่อังกฤษ

ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙)

ปัญหาการให้สัมปทานแก่ชาวต่างชาติ ได้ชักนำให้อังกฤษเข้าเกี่ยวข้องกับไทยในรัฐกลันตัน ตรังกานู โดยผ่านทางบริษัทดีฟ (Duff Development Co. หรือ Duff Syndicate) ซึ่งต่อมาบริษัทนี้ได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของแหลมมลายู ทั้งยังมีส่วนเร่งเร้าให้ไทยต้องโอนรัฐมลายูของตนเข้าไปอยู่ใต้อารักขาของอังกฤษเร็วขึ้น

บทบาทของบริษัทดีฟ เคเวลอปเมนต์ในหัวเมืองขึ้นของไทย

นายโรเบิร์ต วิลเลียม ดีฟ (Robert William Duff) ข้าราชการอังกฤษในสหพันธรัฐมลายู สนใจในการทำเหมืองแร่ในรัฐกลันตัน ตรังกานู มาก คดีเคยเข้ามาสำรวจร่องรอยของสายแร่ในรัฐทั้งสอง ตั้งแต่ครั้งคิดตามคณะผู้ล่าตัวกบฏเมืองปะหัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๙๕) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐) เขาก็ลาออกจากราชการโดยอ้างว่าสุขภาพไม่ดี และได้ตั้งบริษัทดีฟ ซินดิเคท (Duff Syndicate) เพื่อทำการขุดหาแร่ในเขตกลันตัน ตรังกานู ในขั้นแรก ผู้อำนวยการบริษัทได้จัดให้นายดีฟและวิศวกรผู้ชำนาญเรื่องแร่ มาขออนุญาตต่อรัฐบาลไทย เพื่อจะเดินทางไปตรวจดูแร่ในเขตเมืองกลันตัน ตรังกานู หากเห็นว่าที่ใดมีแร่มากพอสมควรแล้ว จึงจะขอรับพระราชทานอนุญาตบัตรตรวจแร่และบัตรทำแร่ตามกฎหมายต่อไป ดีฟได้ชี้แจงต่อรัฐบาลไทยว่า คนใคร่จะทำให้ถูกต้องตามกฎหมายและความเห็นชอบของรัฐบาลไทยทุกประการ ฝ่ายไทยสงสัยไม่ประสงค์จะให้ แต่คิดขัดด้วยสัญญาเบอร์นีย์ (Burney) ปี พ.ศ. ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๘๒๒) ข้อ ๑๒ ที่ว่า จะยอมให้พ่อค้าอังกฤษค้าขายในเมืองกลันตัน

ตรังกานู ได้ตามสะดวก จึงยอมให้ทัพเดินทางสำรวจได้ โดยพระยาตรีสุทเทพ ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงแก่ทัพว่า จะจัดให้เจ้าพนักงานไทยเดินทางรวมไปด้วย เพื่อจะได้อธิบายเรื่องราวให้เจ้าเมืองแขกเข้าใจและช่วยเหลือให้เดินทางไปมาสะดวก

ครั้งทัพไปถึงเมืองกลันตันแล้ว เห็นว่า พระยากันตันได้อนุญาตให้จีนทำเหมืองแร่บุกขนแล้วหลายตำบล ทั้งรูว่าชาวหลวงซึ่งไทยส่งไปประจำอยู่ไม่มีอำนาจชักชวนการให้สัมปทานของพระยากันตัน อีกประการหนึ่ง เจ้าพนักงานไทยที่เดินทางไปคายนั้น ยังพยายามชักชวนทุกวิถีทางที่จะไม่ให้ทัพได้รับอนุญาตทำเหมืองแร่คายนี้นี้ ทัพจึงใช้ความพยายามผ่านทางกระทรวงอาณานิคมอังกฤษในกรุงลอนดอน เพื่อตั้งเหตุในกรุงเทพฯ ให้ใช้อธิปไตยของคุณเพื่อผลประโยชน์ของบริษัท ซึ่งรัฐบาลอังกฤษเต็มใจให้ความช่วยเหลือ โดยได้แนะนำทัพให้จำกัดความต้องการขุดเหมืองแร่ลงเป็นเฉพาะตำบล ๆ แต่ขอเรียกร้องของทัพได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิง ฝ่ายไทยอ้างว่าอังกฤษโดยมรับอำนาจของไทยเหนือรัฐทั้งสองแล้ว ขณะนี้รัฐบาลไทยมิได้เตรียมจะรับการลงทุนจากต่างประเทศ นอกจากนั้น ไทยได้ปฏิเสธโครงการของเยอรมันที่จะขอเช่าเกาะลังกาวิทางตอนเหนือของ เกาะบีนังไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ เพื่อเห็นแก่อังกฤษ หากให้สัมปทานแก่ทัพไป บ่อมจะเป็นตัวอย่างที่ชาติคริสเตียน ฝรั่งเศส และ เยอรมัน จะถือเอาประโยชน์บ้าง

ดังนั้น ทัพจึงดำเนินการเจรจากับพระยากันตันเอง เจ้าเมืองกลันตันถือว่าทัพเป็นตัวแทนอังกฤษ สนับสนุนพระองค์ให้แข็งข้อต่อไทย จึงเห็นสัญญาให้สัมปทานแก่ทัพ มีสิทธิทำเหมืองแร่การค้า และอำนาจในการจัดการอื่น ๆ เนื้อดินแดนอันกว้างใหญ่ประมาณเกือบ ๒,๐๐๐ ตารางไมล์ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๘๐๐) โดยมีใจความสำคัญว่า

๑. พระยากลั่นตันอนุญาตให้คัพมีสิทธิและอำนาจทำเหมืองแร่ คัดไม้ และกระทำการอื่น ๆ ทุกอย่างตามชอบใจ ในที่สองตำบลในเมืองกลั่นตัน ห้ามมิให้ผู้อื่นนอกจากนี้มากระทำการในที่ดังกล่าว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพระยากลั่นตัน และคัพ

๒. คัพสัญญาว่าจะให้เงิน \$ ๒๐,๐๐๐ แก่รัฐบาลกลั่นตัน

๓. คัพจะรับเป็นธุระในหุ้นส่วนของพระยากลั่นตันผู้ซึ่งเขาหุ้นในการนี้ควย โดยจะยอมรับว่าทุก ๆ ๒๕ ส่วนนั้น ส่วนหนึ่งจะต้องยกให้แก่รัฐบาลกลั่นตัน พระยากลั่นตันไม่ต้องออกคนทนต์หรือคอก เบี้ยเลย คัพจะออกให้เอง

๔. นับแต่วันที่โคลงนามในข้อตกลงนี้เป็นต้นไป ถ้าหากคัพหรือผู้แทนของเขาไม่เข้าไปทำการในเมืองกลั่นตันภายในกำหนด ๑๕ เดือนแล้ว ข้อตกลงนี้ก็จะเป็นอันใช้ไม่ได้ และคัพจะขายหรือให้เช่าคักคอง หรือยกที่ดินให้แก่ผู้อื่นอีกต่อไปไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพระยากลั่นตัน

หลังจากนั้น บริษัทคัพไคโซให้รัฐบาลอังกฤษรับรองและคุ้มครองตน ซึ่งก็ได้ผลเพียงได้รับการรับรองสัมปทานจากทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ เท่านั้น จึงยอมไม่เป็นที่พอใจของบริษัทซึ่งต้องการความมั่นคงมากกว่านั้น เมื่อเห็นว่ารัฐบาลอังกฤษไม่ให้ความช่วยเหลือตนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย คัพจึงหันไปใช้วิธีหักหลัง เขาได้เคียดแค้นรัฐบาลอังกฤษว่า หากไม่ช่วยป้องกันการแทรกแซงจากไทยแล้ว เขาจะขอความช่วยเหลือจาก "รัฐบาลต่างชาติ" ที่กระหายใครจะเข้ามามีอิทธิพลในแหลมมลายู หรือมิฉะนั้นก็จะโอนสิทธิของตนไปให้แก่บริษัทเยอรมัน ซึ่งกำลังแสวงหาผลประโยชน์อยู่ในดินแดนแถบนี้ ดังนั้น หากอังกฤษไม่ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปให้ทัน

๑ กองจดหมายเทศ, กรมศิลปากร, เอกสาร เลขที่ ๓/๑๕๓ หนึ่งสี่
สัญญาระหว่างพระยากลั่นตันกับมิสเตอร์ โรเบิร์ต วิลเลียม คัพ ว่าควยอนุญาตให้
ทำการเหมืองแร่ แลอื่น ๆ ในที่สองตำบล ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕

ทวงที่แล้ว "...ผลประโยชน์อันมั่งคั่งทางการค้าซึ่งจะไ้จากความก้าวหน้าของรัฐ
ก็จะตกเป็นของ เยอรมัน"

กระทรวงอาณานิคมอังกฤษถือว่าคำขอของบริษัทเช่นนี้เป็นการหักหลัง ด้วย
เหตุที่อังกฤษมีความผูกพันโดยอนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ที่จะ
ต้องช่วยเหลือไทยในกรณีที่ถูกมหาอำนาจชาติที่ ๓ รุกราน และคฝซึ่งรู้เรื่องอนุสัญญา
ลับ ก็ไ้ใช้ประโยชน์จากความไ้เปรียบนี้ ขู้เชิญรัฐบาลอังกฤษให้ปฏิบัติตามขอเรียก
ร้งของตน ในระหว่างเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๙๐๑)
กระทรวงอาณานิคมและกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษต่างปรึกษากันอย่างเคร่ง
เครียดในอันที่จะ เปิดเผยอนุสัญญาลับ ซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางมิให้อังกฤษสามารถซัด
ขวางมหาอำนาจอื่นในแหลมมลายูไ้โดยสะดวก แต่สิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ
ด้วย ก็คืออันตรายจากความยุ่งยากอันจะเกิดจากชาติต่าง ๆ หากอนุสัญญานี้แพร่
หลายออกไป โดยเฉพาะประเทศเยอรมัน อาจแสดงปฏิกิริยาเรียกร้องสิทธิตามสนธิ
สัญญาที่ทำไว้กับไทย หรือมีฉันทันทีไปตกลงกันเองกับเจ้ามลายู โดยไม่รับรู้อำนาจ
ของไทยก็ไ้ เมื่อไ้ใครครวญผลไ้และเสียอย่างรอบคอบแล้ว จึงตกลงรักษา
ไว้เป็นความลับต่อไป แต่จะพยายามเร่งรัดไทยให้ยอมให้สัตยาบันสัมปทานของ
บริษัทคฝโดยไม่มีเงื่อนไขต่อไป ^๒

คฝไ้กลับมายังกรุงเทพฯ ใหม่ ขอร้งให้รัฐบาลไทยให้สัตยาบันสัญญาที่
ตนไปทำมากับพระยาگلันตัน แต่ไทยเห็นว่าเป็นการผิดธรรมเนียม เพราะเจ้าเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

F.O. 69/224, from Duff Syndicate to the Foreign Office,
8th February, 1901, "...rich commercial advantages to be gained in
the development of the State would fall to the Germans."

^๒
C.O., 273/275, from Lord Lansdowne to Joseph Chamberlain,
14th July, 1901.

มลายูเหล่านั้น ไม่มีอำนาจที่จะทำสัญญาที่คืนให้แก่ชาวต่างประเทศ เขาทำผล
ประโยชน์ได้ การที่จะขออนุญาตทำบ่อแร่ เช่นนี้ คัพภุร จะมาทำสัญญากับกรมบ่อแร่
จึงจะถูกคอง ในเวลาเดียวกัน รัฐบาลอังกฤษก็ใคร่ขอร้องมา ให้รัฐบาลไทยยอม
ให้ลัตยาบั้นหนึ่งสี่สัญญาฉบับนี้ และกล่าวว่ารัฐบาลอังกฤษไม่เห็นชอบด้วย ที่รัฐบาล
ไทยก็คิดว่ามีคนอังกฤษเข้าไปทำเหมืองแร่ในเมืองมลายู

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า จะต้องชี้แจงให้
รัฐบาลอังกฤษเข้าใจความประสงค์ และนโยบายของรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ให้ดี
มิฉะนั้นจะเข้าใจผิดจนทำให้เกิดเหตุการณ์ยุ่งยากขึ้นได้ จึงทรงมีพระราชหัตถเลขา
มายังที่ประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๐ (ค.ศ. ๑๘๙๑)
ดังต่อไปนี้

"...ความประสงค์และปณิธานของรัฐบาลไทย...."

๑. เมื่อในปีหนึ่ง ๒ ปี ล่วงมานี้ รัฐบาลไทยสังเกตเห็นว่า มีชาวต่าง
ประเทศต้องการทำเหมืองแร่ในหัวเมืองแหลมมลายู คือ กลันตัน เป็นคน มากขึ้นกว่า
แต่ก่อน บางคนได้มาร้องขออนุญาตที่ในกรุงเทพฯ บางคนไปควยตนเอง หรือแต่ง
เอเยนต์ไปแทน ทำอุบายบนบานตอรายาแซก ลอจะให้ทำสัญญาอนุญาตให้ทำแร่บ้าง
มีเช่นนี้เนื่อง ๆ

๒. รัฐบาลได้ทราบการที่เป็นขึ้นเช่นนั้น เมื่อได้คริตรองดูจึงคิดเห็น
ว่า การทำเหมืองแร่ทางหัวเมืองมลายู หรือการค้าขายในหัวเมือง เหล่านั้น ในภาย
หน้าควรจะต้องเปิดให้คนต่างประเทศ เขาทำได้ เพราะปณิธานที่ปิดบ้านเมืองห้ามมิให้
มีการค้าขาย ไม่ใช่แต่จะไม่เกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง ยังพาให้เกิดโทษที่ชาติต่าง ๆ
ที่มีอำนาจจะมารบกวน ให้จำเป็นต้องเปิดการค้าขาย ดังเช่นเห็นอยู่ในเมืองจีนเป็น
ตัวอย่าง เพราะฉะนั้น อุบายอย่างดีที่สุดสำหรับเมืองเล็ก เช่นกรุงสยาม มีอยู่แต่จะ
ต้องคิดเปิดบ้านเมือง ให้เกิดการค้าขายกับนานาประเทศ

๓. แต่การที่จะเปิดบ้านเมืองให้เกิดการค้าขาย โดยเฉพาะในหัวเมือง
มลายู เช่นกลันตัน ความรับผิดชอบของรัฐบาลไทยมีมากอยู่ ควยหัวเมืองเหล่านี้ ราษฎร
เป็นคนป่าเถื่อน ไม่ใคร่รู้จักผิดชอบ และพวกรายาแซกซึ่งเป็นผู้ปกครองก็เป็นคนโกงเขลา

ไม่รู้จักอย่างธรรมเนียมที่เป็นศิวิไลซ์ ถ้ารัฐบาลไทยไม่จัดการบังคับบัญชาแลในพื้นที่เมืองให้เป็นที่ไว้ใจได้ เปิดให้คนต่างประเทศเข้าไปตั้งทำการค้าขายในพื้นที่เมือง ถ้าไปเกิดเหตุการณ์ขึ้นกับราษฎรก็ตี หรือจะถูกพวกภรรยาแขกเบียดเบียนให้ไต่ความเคื่อครอนก็ตี หรือแม่ที่สุดจะหายุติธรรมไม่ได้ในเวลาของการก็ตี รัฐบาลต่างประเทศคงจะให้รัฐบาลไทยรับผิดชอบ จึงเห็นว่า ในการที่จะ เปิดหัวเมืองแขกให้ชาวต่างประเทศไปทำการค้าขาย รัฐบาลไทยจำเป็นต้องตรวจตราการปกครองในบ้านเมืองให้เป็นที่ไว้วางใจได้

๔. ดังกล่าวมาข้างต้นที่ว่า มีชาวต่างประเทศมักแต่งเอเยนต์บาง หรือไปควยตนเองบ้าง ไปบนบานลอลวงให้พวกภรรยาแขกทำสัญญาให้ยอมยกที่ดินให้ทำเหมืองแร่และการอื่น ๆ การทำสัญญาเช่นนี้ รัฐบาลไทยจะอนุญาตและจะยอมไม่ได้ เพราะเหตุความเลื่อมเลี้ยอย่างร้ายแรงจะมีไต่หลายอย่าง วาอย่างต่ำที่สุด พวกภรรยาแขกเป็นคนโง่เขลา ไม่รู้ว่าสัญญาที่ทำให้เพียงไร คงจะทำให้เหลือเกินที่สมควรแก่ประโยชน์ของบ้านเมือง ดังเช่นเคยเห็นเป็นมาในเมืองปะหังเป็นตัวอย่าง เซอร์ ซีซิล สมิท เจ้าเมืองสิงคโปร์ได้เคยเล่าให้ฟังเอง ว่าเพราะสุดตานปะหังทำสัญญายกที่ดินให้บริษัทต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน รัฐบาลอังกฤษจึงต้องเขาจัดการบ้านเมืองเสียเองตั้งนี้ แต่ในส่วนหัวเมืองมลายูของไทย ยังมีความสำคัญที่สุดอีกอย่าง ๑ เพราะที่อยู่ติดต่อกับเขตแดนอังกฤษ ความประสงค์ของรัฐบาลไทยจะปกครองหัวเมืองเหล่านี้โดยความเข้าใจเป็นอันดี และไม่ประสงค์จะทำการอย่างใดให้เลื่อมเลี้ยประโยชน์ของรัฐบาลอังกฤษ โดยยอมให้ชาติหนึ่งชาติใดซึ่งไม่เป็นที่พอใจของอังกฤษมีกำลังในท้องที่ตั้งนี้ ความประสงค์ของรัฐบาลในข้อนี้ กระทำให้จำเป็นที่รัฐบาลไทยจะคงกวัดขันในเรื่องคนต่างประเทศ บรรดาจะไปหาผลประโยชน์ทางหัวเมืองเหล่านั้น จะต้องเขามาพุดจากกับรัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ จะยอมให้ไปตกลงกับพวกภรรยาแขกเองไม่ได้ เพราะยอมเข้าใจกันอยู่ว่า พวกแขกเห็นฝรั่งเป็นคนขาว และเรียกว่าคนขาวเหมือนกันทุก ๆ ชาติ จะรู้ว่าต่างชาติกันอย่างไรไม่ได้

ความคิดและความประสงค์ของรัฐบาลไทยเป็นดังนี้ ส่วนการที่รัฐบาลไทย
ได้จัดประการใดนั้น จะอธิบายต่อไปนี้ คือ

๕. แม้นหนังสือสัญญาในระหว่างกรุงสยามกับต่างประเทศ แลกฎหมาย
ในกรุงสยามมีอยู่แล้ว ที่ชาวต่างประเทศจะถือที่ดินหรือมีอำนาจทำการอย่างไร ตาม
หัวเมืองในอาณาเขตสยามจะต้องได้อนุญาตจากรัฐบาลสยามก่อน ซึ่งเป็นกรณีเห็นได้
อยู่แล้วว่า แม้ชาวต่างประเทศจะไปเที่ยวทำสัญญากับพวกรายาแขก สัญญานั้นยอมใช้
ไม่ได้ เพราะผิดกฎหมายฉะนี้ก็ดี ได้มีคำสั่งออกไปตามหัวเมืองแขกอีกครั้ง ๑
ห้ามมิให้ทำสัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับชาวต่างประเทศ ถ้าชาวต่างประเทศจะมาขอ
รองอย่างไร ให้บอกให้เขาไปขอที่รัฐบาลกรุงเทพฯ จะเป็นคำสั่งนี้เองที่มีผู้นำ
ความไปบอกแก่รัฐบาลอังกฤษ ว่าไทยห้ามมิให้คนอังกฤษเขาทำการอย่างใด

๖. ได้มีคำสั่งแก่ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งได้
บังคับบัญชาหัวเมืองแขกฝ่ายตะวันออก ให้ตรวจตราว่ากล่าวเมืองกลันตัน ให้จัดการ
ปกครองท้องที่และปราบปรามโจรผู้ร้ายในบ้านเมืองให้เรียบร้อย และให้มีข้าหลวง
อยู่ประจำเมืองกลันตัน รัฐบาลได้ทราบความจากชาวต่างประเทศบางพวก เช่น
พวกมิสเตอร์สติก ซึ่งอยู่ในเวอซิติเคมบริจได้แต่งตั้งให้ไปตรวจการวิชานักปราชญ์ได้
สรรเสริญว่าการของเขาสำเร็จเพราะข้าหลวงอุดหนุน แต่ชาวต่างประเทศบางพวก
กล่าวติเตียน เมื่อใดสวนคองใดควมว่า ชาวต่างประเทศที่ติเตียนนั้นคงอยู่ในจำพวก
ที่เที่ยวหาบอแรหรือประโยชน์อย่างอื่น ๆ โดยลำพังตัว ที่ไม่มาขอความทางตรงต่อ
รัฐบาลในกรุงเทพฯ แทบทุกราย

๗. รัฐบาลได้ทำกฎหมายสำหรับการทำแร่ขึ้นเสร็จแล้ว และได้ตั้ง
เจ้าพนักงานกรมแร่ขึ้นสำหรับหัวเมืองมณฑลนี้แล้ว ขอนี้พอจะเป็นพยานได้ว่า
รัฐบาลได้ตั้งใจจริง ๆ ที่จะเปิดหัวเมืองเหล่านี้ เมื่อผู้ขอได้ทำถูกต้อง

ส่วนเรื่อง มร. คัพ นั้น รัฐบาลมีความประสงค์อย่างไร จะชี้แจง
ต่อไปนี้

๘. รัฐบาลมีความประสงค์มาแต่ไร ๆ แต่ยังคงมีความประสงค์อยู่
เสมอจนเดี๋ยวนี้ ที่จะให้อนุญาตแก่ มร. คัพ และให้คนเหล่านี้ได้ทำแร่ในเมืองกลันตัน
ตามสมควรแก่กำลังที่จะทำได้ตามขอสัญญาและกฎหมายสำหรับการทำแร่

๕. แต่ที่จะให้ริคไฟล์สัญญาซึ่ง มร.คัพได้ไปทำไว้กับพระยากลับคืนนั้น ริคไฟล์ไม่ได้ เพราะเขตแดนและข้อความที่ว่าไว้ในสัญญาเป็นกรไม่ชัดเจนบ้าง เหลือเกินกับการที่สมควรบ้าง แต่ข้อขัดข้องที่สำคัญที่สุดนั้น ก็ถาวรรัฐบาลไทยยอมรับริคไฟล์สัญญาที่ชาวต่างประเทศไปลอบทำกับรายาแซกเซินแล้ว จะเป็นตัวอย่าง ๆ รายที่สุดเกิดขึ้น ที่ในภายหน้าอาจจะมีชาวต่างประเทศ บางที่จะมีไซซาเคออังกฤษ ไปลอบบนบานทำสัญญาเช่นนี้ ซึ่งราคาเงินมาก ๆ จะล่อให้รายาแซกที่ใจ ๆ ทำได้ไต่อย่างง่าย แล้วแลให้รัฐบาลของ เขามาบีบบังคับรัฐบาลไทยให้ริคไฟล์ โดยอ้ออย่างสัญญาของ มร.คัพที่รัฐบาลอังกฤษจะขอให้ริคไฟล์นี้

ในที่สุดเชื่อว่า ความประสงค์และความประพฤติของรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ ถ้าได้ชี้แจงแก่อังกฤษให้เข้าใจถูกต้อง อังกฤษคงจะแลเห็นได้ว่าทางหัวเมืองแหลมมลายูนี้ ประโยชน์ของรัฐบาลอังกฤษ กับประโยชน์ของรัฐบาลไทย เป็นอย่างเดียวกันสมควรที่รัฐบาลอังกฤษจะอุดหนุนรัฐบาลไทย อย่านให้ใครความลำบาก ก็จะเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลอังกฤษควย"

ต่อมารัฐบาลไทยเห็นความจำเป็นที่จะต้องออกอาชญาบัตรตรวจแร่ให้แก่ นายคัพ เนื่องจากพิจารณาแล้วว่า ถึงจะมีใบอาชญาบัตรหรือไม่ก็ตาม คัพก็คงไปกลับคืนและจัดการตรวจเอง ควบถือว่าได้รับสัญญาแล้ว และรัฐบาลอังกฤษก็คงจะสนับสนุน อีกประการหนึ่งจะได้เป็นการป้องกันมิให้คัพต้องไปทะเลาะวิวาทกับชาวหลวงไทย เพราะถ้าไม่มีอาชญาบัตรแล้ว ชาวหลวงคงไม่ยอมให้ตรวจ ประการสำคัญที่สุด การออกอาชญาบัตรตรวจแร่ให้คัพเป็นการเปิดทางให้เข้าสู่แนวที่ไทยประสงค์ คือ ให้ได้รับใบอนุญาตเป็นทางการจากกรุงเทพฯ แม้วาผลเสียจากการ

กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๒๔/๓, พระราชหัตถเลขา
มายังที่ประชุมกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๐

นี้จะมียูบ่าง เนื่องจากจะเป็นแบบอย่างให้ฝรั่งชาติอื่นขอไปตรวจแรในหัว เมืองมลายูบ้าง แต่เมื่อใครครวญดูแล้วเห็นว่าทางโคมีมากกว่าทางเสียบ

หลังจากนั้น รัฐบาลอังกฤษไคไทรเลชมายังหุดของทนิในกรุงเทพฯ ให้หาหรือ รัฐบาลไทยควา ถาจะใหเซอรแฟรงค สเวทเทนแอม ซึ่งเป็นผูรูจักคุ้นเคยกับพระยา กลันตัน ไปปรึกษาหาทางแก้ไขสัตยญาอนุญาตทำแรของคัพให้เป็นการสมควรพอที่รัฐบาลไทยจะใหสัตยบันโคโดยไมเสียบหาย จะพอใจหรือไม กรมหลวงเทวะวงษวโรปกการ โคทรงคอบแกหุดอังกฤษาว่า ขณะนั้นยังไม่สมควรที่จะใหเจ้าพนักงานอังกฤษลงไป ในเมืองมลายู เพราะหนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ลงข่าวเป็นทำนองว่า อังกฤษกำลังคิดอาณ จะยึดเมืองมลายูของไทย ดังนั้น หากเจ้าเมืองสิงคโปร์ลงไปจัดการเรื่องนี้ในกลันตัน ก็คงจะเกิดเลาถือกันขึ้น เป็นการคองกันกับชาวหนังสือพิมพ์ และโคทรงกลาวคิเคียน คัพ วากระทำการเพื่อประโยชน์ของทนิในเวลาอันไมสมควร การอนุญาตบอแรให้คัพนั้น มิใช่ไทยจะไมคิดให้เลย โคคิควาจะอนุญาตใบบางตามสมควร แต่จะใหแบบเคียวกับ พระยากลันตันนั้นไมได้ เพราะจะเป็นคัวอยางเสียบหายแกคลประโยชน์ทั้งของไทยและ อังกฤษ^๒

สำหรับสัตยญาอนุญาตที่รัฐบาลไทยจะใหแกคัพนั้น รัฐบาลอังกฤษเห็นพอง กับฝ่ายไทยว่า ควรจะให้มีขอแกไขในเรื่องที่จะโอนอำนาจ หรือแบงใหเขาถือคอบไป วาตองใหรัฐบาลไทยตรวจตราเห็นชอบคอบกอน เหมือนอยางสัตยญาอนุญาตรายอื่น ๆ แต่คัพริงเกียจวาจะทำใหชอกกลางระหว่างทนิกับพระยากลันตันไรคุดคาว เพราะถาจะ โอนคราวโค ตองมาขออนุญาตในกรุงเทพฯ กอนทกคราว จะทำใหชาเสียบเวลา

^๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารเลขที่ ๓/๑๕๗, รายงานการประชุมผู้สำเร็จราชการอุยรักษาพระนคร, เรื่อง มร.คัพขอทำบอแรเมืองกลันตัน

^๒ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๕๗, ถวายพระหัตถ์กรมหลวงเทวะวงษวโรปกการ ฉบับที่ ๒๕/๕๓๕ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๔ กันยายน ร.ศ. ๑๒๐

และประโยชน์ในการหาเงิน ขอนี้ไทยไม่เห็นด้วย โดยอ้างว่าคัพเองได้ตกลงยินยอมไว้ในสัญญาที่พระยากลับคืน ว่าการโอนทั้งปวงต้องได้รับความยินยอมจากพระยากลับคืนก่อน รัฐบาลไทยเพียงแต่ขอให้เปลี่ยนจาก "โอนให้ตามความยินยอมของพระยากลับคืน" เป็น "ตามความยินยอมของรัฐบาลสยาม" เท่านั้น.

ในที่สุด คัพกล่าวว่าตนจะเดินทางไปเจรจากับรัฐบาลอังกฤษเอง ในระหว่างที่รัฐบาลอังกฤษได้รับข่าวจากเซอร์แฟรงค์ สเวทเทนแฮม และคัพ ซึ่งแจ้งสถานการณ์ในแหลมมลายูได้การปกครองของไทยว่ากำลังเลวลง จุดหมายของสเวทเทนแฮม จะบับหนึ่งไปถึงกระทรวงอาณานิคมอังกฤษในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๙๐๑) กล่าวว่า ราชยาแห่งปัตตานีและกลับคืนต่างไม่พอใจการปกครองอันเข้มงวดของไทย และได้ไปขอความช่วยเหลือจากเขาหลายครั้งซึ่งเขาก็ปฏิเสธไป ทำให้ราชยาเหล่านั้นไม่พอใจและเชื่อว่าจะไปขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา สเวทเทนแฮมกล่าวถึงท่าทีของสหรัฐอเมริกาในแหลมมลายูว่า ตัวแทนของบริษัทชินดิเคทในอเมริกา ได้ขอสัมปทานจากรายาศรีลังกาเพื่อทำเหมือง เพาะปลูก และทำกิจการอื่น ๆ โดยเสนอจะให้เงินตอบแทนถึง \$ ๑๐๐,๐๐๐ นอกจากนั้น ราชยาศรีลังกา ยังอนุญาตให้พ่อค้าชาวมลายูเข้าเกาะราดัง (Redang) ซึ่งเป็นเกาะหนึ่งอยู่นอกฝั่งศรีลังกา อุดมด้วยน้ำจืด และเป็นท่าเรือที่สะดวก สเวทเทนแฮมย้ำให้เห็นอันตรายจากการให้สัมปทานต่าง ๆ ที่อังกฤษไม่พึงประสงค์ และซึ่งไทยไม่อาจควบคุมได้

รัฐบาลไทยเองก็ได้รับทราบข่าวไม่สู้ดีเกี่ยวกับหัวเมืองเหล่านี้ มีบทความปรากฏในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ในสิงคโปร์กล่าวโจมตีการปกครองของไทย ตลอดจนชาวดวงไทยในรัฐมลายูอยู่เนือง ๆ ว่า ไร้มรรตภาพ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงมีรับสั่งให้พระยาตรีสหเทพปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย รับสั่งไปจัดการโดยเร็ว โดยมอบอำนาจให้พระยาตรีสหเทพ

มีสิทธิถอดถอน โยกย้าย หรือสับเปลี่ยนข้าหลวงตลอดจนข้าราชการอื่น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ให้ทำที่เสมือนไปตรวจราชการหัวเมืองตามปกติ จะได้ไม่เป็นที่ตกใจ และให้เดินทางผ่านสิงคโปร์ ครังกาณูก่อน แล้วจึงไปกลับคืน เพื่อจะได้ทราบระแคะระคายเรื่องราวโดยตลอด ผลของการเดินทางครั้งนี้ปรากฏว่า พระยาศรีสหเทพประสบความสำเร็จในการเจรจากับพระยากลับคืน และได้สับเปลี่ยนโยกย้ายข้าหลวงบางคน เป็นอันระงับเหตุการณ์ร้ายไปได้

อย่างไรก็ดี ฝ่ายไทยก็ระแวงข้าราชการในเสตรทเซทเตอลเมนต์ ตลอดจนคัพ วาจะยุบงให้กลับคืน บัดคานี เอาใจออกห่างจากไทย ดังจะเห็นได้จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องนี้ว่า

"...มร.คัพนี้ หาใดก็คิดแต่เฉพาะเมืองกลับคืนแห่งเดียวไม่ ได้คบคิดกับพระยา คานีควย การซึ่งพวกแขกป่วนปั่นอย่างไร เกิดขึ้นนั้น ก็เพราะเชื่อกำลังความคิด มร.คัพ ส่วน มร.คัพเองมีความประสงค์อย่างเดียวแต่ที่จะให้โคโยชนของตัว ถ้าจะได้ประโยชน์ก็เพียงใดโดยช่วยแขกฤกกลับมาเข้าข้างไทย ก็คงจะถือเอาประโยชน์ที่ดีที่สุดในส่วนตัวเขาอย่างเดียวนั้นที่คั้ง เซอร์แฟรงค์ สวิตเตนฮัมได้บอกฉันเองว่า เขาเคยชู้ว่า ถ้ารัฐบาลอังกฤษไม่ออกหนุนในเรื่องนี้ เขาจะขายอำนาจนี้ให้แก่ชาติอื่น รัฐบาลอังกฤษเองก็ได้ออกราคาญ กลัวว่าจะเป็นการหยุกหยิกเกิดขึ้นกับประเทศอื่น การซึ่งไกลเกลี้ยไม่สู้หักหาญมากนัก ก็เพราะไม่อยากจะให้มิชาติอื่นเข้ามาพลอยพุก ควย...."

^๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๕๓, โทรเลขกรมหลวง คำรงราชานุภาพ ถึงพระยาศรีสหเทพ, ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๔

^๒ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๕๓ โทรเลขพระยาศรี สหเทพกราบทูล กรมหลวงคำรงราชานุภาพ, ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๔

^๓ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๕๓, พระราชหัตถเลขา ณะบบที่ ๒๖/๕๓๓ พระราชทานมายังกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ, ลงวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๕

นอกจากนั้น ไทยยังมีเรื่องไม่พอใจอังกฤษ ที่คัดค้านมิให้ไทย เข้าควบคุม การโทรเลขรถไฟ ตลอดจนการไปรษณีย์ในกัลกันตัน ตรังกานู โดยอ้างว่าเป็นกิจการ ภายในของรัฐทั้งสอง ไทยกล่าวหาว่าเซอร์แฟรงค์ สเวทเทนแฮม อุดหนุนรายา กัลกันตัน ให้กระด้างกระเดื่องต่อไทย โดยให้ทหารแขกซึกสมาเป็นกำลัง และเริ่ม รู้สึกว่า การที่ยังไม่อาจตกลงเรื่องค้ำไฟได้ง่าย ๆ นั้น อาจเป็นแผนการของซาราซการ ในเสครทเซทเตอลเมนต์ ที่หวังจะให้รัฐบาลอังกฤษเห็นว่า การที่ปล่อยให้เมืองกัลกันตัน ตรังกานู คงอยู่ในสภาพเช่นนี้ ทำให้เสียผลประโยชน์ของคนในบังคับอังกฤษ ดังเช่น กรณีของนายคัพ หังยัง เป็นช่องทางใหม่หาอำนาจอื่นเข้าแทรกแซงได้ เพื่อรัฐบาล อังกฤษจะได้ถือเป็นสาเหตุผนวกเอา เมืองทั้งสอง เขารวมอยู่กับอาณานิคมของตน ดังนั้น จึงเห็นว่าควรรีบตกลงเรื่องค้ำไฟให้เร็วที่สุดเป็นการดี

รัฐบาลไทยตกลงยินยอมให้สัตยาบันสัญญาของคัพไฟโดยปราศจากเงื่อนไข ใด ๆ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๘๐๒) บริษัทคัพไฟได้ให้คำรับ ประกันว่า จะไม่ให้เขาช่วงหรือโอนสัมปทานนี้ แก่บุคคลหรือบริษัทอื่นใด นอกจากคน ในบังคับอังกฤษหรือบริษัทอังกฤษ โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากรัฐบาลอังกฤษ และได้รับสัตยาบันจากรัฐบาลไทยก่อน

เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของอังกฤษ สเวทเทนแฮมได้เสนอข้อเสนอ ๒ ประการ ต่อรัฐบาลของตน ประการแรก คือรัฐบาลอังกฤษควรจะ เจรจากับกัลกันตัน ตรังกานู เพื่อให้ได้สิทธิจัดการ เรื่องการต่างประเทศของรัฐทั้งสอง และป้องกันให้ พ้นจากการแทรกแซงของประเทศอื่น ประการที่ ๒ หากรัฐบาลยังคงการจะรับรอง อำนาจของไทยเหนือรัฐเหล่านี้ ก็ควรจะสนับสนุนไทยให้ได้รับข้อตกลง เป็นลายลักษณ์ อักษรจากกัลกันตันและตรังกานู เพื่อให้มีฐานะทางนิติบัญญัติเหนือรัฐทั้งสอง โดยมี

ก่องจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๘๗, ถวายพระหัตถ์ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ กราบทูล กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ, สำเนาที่ ๒๐๘/๘๑๑๗, ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๕

เงื่อนไขว่า จะต้องให้ข้าราชการอังกฤษทำหน้าที่เป็นเรสิดเอนต์อยู่ในรัฐเหล่านี้ ด้วย
ข้อตกลงดังกล่าวจะทำให้ อังกฤษมีสิทธิควบคุมการปกครองในรัฐ ๒ รัฐนี้ ได้พอสมควร

เมื่อได้รับข้อเสนอแนะเช่นนี้ กระทรวงอาชานิคมอังกฤษ ก็ตัดสินใจดำเนินการ
การโดยฉับพลัน อันที่จริงรัฐบาลอังกฤษเริ่มตระหนักว่า การที่ตนยอมรับสิทธิของไทย
เห็นอรัฐมลายูนั้นเป็นความผิดพลาด ดังนั้นในวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔

(ค.ศ. ๑๙๐๑) แชมเบอร์เลน (Chamberlain) จึงเสนอแนะต่อรัฐมนตรีว่าการ
ต่างประเทศ ลอร์ด แลนสดาวน (Lord Lansdowne) ว่า ควรจะมอบให้เวทเทินแฮม
เป็นผู้ดำเนินการเจรจา และยังคงตั้งทูตอังกฤษที่กรุงเทพฯ ให้เสนอต่อรัฐบาลไทยว่า
ควรแต่งตั้งข้าราชการอังกฤษที่ภูภาษามลายู และได้รับการแนะนำจากชาหลวงใหญ่
ที่สิงคโปร์ เป็นผู้แทนพระองค์ในเมืองกลันตัน ตรังกานู และปัตตานี

ก่อนหน้านี้ กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้เคยคัดค้านข้อเสนอ ที่จะ
บีบบังคับไทยตลอดมา แต่ขณะนี้ ลอร์ด แลนสดาวนเห็นพ้องกับแชมเบอร์เลนว่า ไม่
อาจประวิงเวลาไว้ได้อีกแล้ว เพราะรัฐบาลไทยเองก็เริ่มรู้สึกถึงการคุกคาม ทั้ง
จากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส และกำลังคิดที่จะชักนำเยอรมันเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
เพื่อเป็นตัวกลางอำนาจของทั้งสองประเทศ ความคิดข้อนี้ทำให้อังกฤษเดือดร้อนใจ
ทั้งยังเกรงว่าปัญหาการให้สัมปทานอันบูงยากในแหลมมลายู จะทำความลำบากให้
แก่ตนในอนาคตด้วย

การเจรจาซึ่งคิดคามา เป็นผลให้เกิดคำประกาศร่วมกันระหว่างรัฐบาล
ทั้งสอง เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ เกี่ยวกับกลันตัน ตรังกานู อันเป็นการเริ่ม
ต้นนโยบายรุกไปข้างหน้าของอังกฤษ ในดินแดนตอนเหนือของแหลมมลายูโดยการ
ปกครองของไทย

สนธิสัญญาระหว่างไทย - อังกฤษ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒)

นายเรบินัลด์ เทาเวอร์ (Reginald Tower) ทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ได้เปิดการเจรจากับกรมหลวงเทเวศร์วชิรโรปกการ เมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยกล่าวว่า เมื่อเร็ว ๆ นี้ รัฐบาลอังกฤษได้ทราบว่าเกิดเหตุการณ์หลายอย่างซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของอังกฤษในแหลมมลายู เช่น กรณีที่พระยาตรังกานู อนุญาตให้ชาวมลายูในสิงคโปร์คนหนึ่ง เขาเกาะราคัง (Redang) และ การที่ตัวแทนของบริษัทอินดิเคทในอเมริกา ขอสัมปทานทำเหมืองแร่ในเมืองตรังกานู ฝ่ายไทยตอบว่า คนมลายูที่ขอเขาเกาะราคังนั้น เข้าใจว่าคงเป็นคนในบังคับอังกฤษเช่นเดียวกับนายคัพ จึงไม่น่าที่จะต้องวิตก ส่วนเรื่องคนอเมริกันขอทำเหมืองแร่นั้น คิดว่าคงเป็นบุคคลที่ราชทูตอเมริกันขอหนังสือเดินทางเพื่อไปดูแลรังนกทางหัวเมืองตะวันตกนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะได้เจรจาลงนามสัญญาเข้าใจกันใหม่กับทูตอเมริกัน เพราะจะไปเที่ยวทำสัญญาอย่างใดโดยพลการโดยไม่ปรึกษากับกรุงเทพฯ กอนไม่ได้

อังกฤษขอให้ไทยรับการช่วยเหลือตั้งที่สเวทเทนแฮมเสนอมว โดยอ้างว่าอยากให้การปกครองเมืองมลายูเรียบร้อย มิฉะนั้น จะเป็นช่องให้ชาวต่างประเทศเข้าไปรบกวนได้ จึงอยากแนะนำรัฐบาลไทยให้ทำสัญญากับเมืองกลันตัน ตรังกานู และปัตตานี ให้อำนาจไทยควบคุมกิจการต่างประเทศของรัฐเหล่านี้ ส่วนกิจการภายในให้เขาปกครองกันเอง รัฐบาลอังกฤษยินดีจะช่วยเลือกสรรคนชำนาญราชการมาเป็นที่ปรึกษาของเมืองทั้งสาม ฝ่ายไทยตอบว่า รัฐบาลไทยก็มีได้ตั้งนอนใจ ได้คิด

๑ กองจดหมายเทศ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๕๖ บันทึกวาทาที่ไคสนทนา
กัน ระหว่างกรมหลวงเทเวศร์วชิรโรปกการกับ ม. เรบินัลด์ เทาเวอร์ อัครราชทูต
อังกฤษ ที่ศาลาว่าการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐

จัดการให้เรียบร้อยเสมอมา เป็นต้นว่า ตั้งข้าหลวงผู้ชำนาญการปกครองหลายคน
ออกไปดูแล สำหรับคำแนะนำของอังกฤษครั้งนี้จะรับไว้พิจารณา แต่ต้องเข้าใจว่า
การที่จะจัดการประการใด ๆ ก็ดี รัฐบาลไทยต้องระวังให้มาก เพราะทุกวันนี้
ฝรั่งเศสคอยจับตาคูอยู่ ถ้ายอมให้อังกฤษทำประการใด ฝรั่งเศสก็จะบีบเค้นเป็น
ตัวอย่างหรือเป็นช่องที่จะรบกวนไทยได้อีก เหมือนดังที่เคยปฏิบัติมาแล้วแต่กาลก่อน

ในระหว่างที่การเจรจายังไม่ตกลงกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ก็เสด็จประพาสสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๒๔
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒) โคตรงพบปะเจรจากับสเวทเทนแฮมซึ่ง
พุดจาทาบทามเป็นท่านองจะขอให้อังกฤษได้มีอิทธิพลในเมืองกลันตัน ตรังกานู และ
จะเซาเกาะต่าง ๆ ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ไทยก็แน่ใจว่า อังกฤษปรารถนาเมืองขึ้น
ทั้งสองของไทย ทำให้เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรง กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ
โคตรงติเตียนความคิดและความประพฤติของสเวทเทนแฮมว่า

"...แต่ที่จริง เซอร์แฟรงค์ เป็นคนที่สันดานไม่ได้มีความฉลาดในทางทูต
(diplomatic prudence) ที่จะพุดจาแต่พอสมควรแก่การ พอได้อำนาจ
รัฐบาลหนุนหลัง ก็ปล่อยใจไปตามลำพังสันดานคน หมายความว่า การจะสำเร็จใดด้วย
ความประมาท... แลฝ่ายเราจะต่อว่ารัฐบาลอังกฤษได้ถนัดทั้งทางทูตที่กรุงเทพฯ
แลที่ลอนดอน ซึ่งไม่ได้ปรากฏเลยว่าอังกฤษคิดจะ เอาดินแดนของไทยแต่อย่างใด
แล้วนั้น โดยความว่า ไทน์ เล่ารัฐบาลอังกฤษแนะนำให้ปรึกษาหารือกับ เซอร์แฟรงค์
ผู้ซึ่งมีความชำนาญ อันจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองให้เรียบร้อยในเมืองมลายูนั้น
บัดนี้แต่ชั้น เรื่องที่จะให้คนอังกฤษมารับราชการนั้น เซอร์แฟรงค์ก็ยังคงเสียแล้วว่า
ไม่มีประโยชน์อันใด จะแนะนำให้ทำสัญญาขายที่ดินแดนซึ่งจำเป็นคนทั้งปวงจะต้อง

๑ กองจดหมายเหต, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๔๗ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม
ระหว่างหลวงรัตนานุปัติ ผู้ว่าการแทนราชทูตสยาม ณ กรุงลอนดอน กับลอร์ด
แลนสทาวน์ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐

เห็นว่าอังกฤษ เป็นผู้ทำลายความปึกแผ่นมั่นคงของแผ่นดินสยามนี้ก่อนประเทศอื่น ๆ ทั้งสิ้น และจะให้ไทยเข้าใจว่าถ้าทำเช่นนี้ จะเห็นอังกฤษเป็นมิตรภาพฤาฉนั้นใด...

อย่างไรก็ตาม การกระทำของสเวทเทนแฮมครั้งนี้ มิได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลอังกฤษแต่ประการใด ช้ำยังถูกตำหนิในความใจเร็วควนใด จนกระทบกระเทือนสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างรัฐบาลทั้งสอง

หลังจากนั้น ไทยก็ได้เจรจากับอังกฤษอีก ในที่สุดตกลงยอมรับคำแนะนำที่จะทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรกับกันคืน ตรังกานู กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ทรงเสนอร่างสัญญาระหว่างไทยกับราชอาณาจักรทั้งสองแกทูตอังกฤษ เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ปีนั้น ในมาตราที่ ๓ กล่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิที่จะแต่งตั้งข้าราชการ เป็นเรสซิเดนต์ในแต่ละรัฐ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระองค์ และเป็นที่ปรึกษาของเจ้าผู้ครอง ซึ่งสัญญาว่าจะจ่ายเงินเดือนให้แก่เรสซิเดนต์และผู้ช่วยของเขา ตามอัตราที่พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงประสงค์ ราชาสัญญาว่าจะจัดหาที่พักอันเหมาะสม และจะทำตามคำแนะนำของเรสซิเดนต์ในทุก ๆ เรื่อง นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและประเพณีหลาย

พระยาตรีเศษเทพ ผู้แทนฝ่ายไทยได้ลงนามในข้อตกลงเกี่ยวกับกกันคืนและตรังกานู ณ กรุงลอนดอน ร่วมกับลอร์ด แลนสทาวน์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ มีข้อความสำคัญโดยย่อ ๒ ประการ คือ "ประการแรก เกี่ยวกับการที่สยามจะควบคุมกิจการต่างประเทศและการให้สัมปทานแก่ชาวต่างชาติในรัฐทั้งสอง ประการที่ ๒ คือการแต่งตั้งที่ปรึกษาซึ่งคำแนะนำของเขา จะต้องได้รับการปฏิบัติตามในทุก ๆ กรณี ยกเว้นที่เกี่ยวกับเรื่องศาสนาและประเพณีของชาวอิสลาม"

^๑ กองจดหมายเหตุดุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๓/๑๘๓, ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐

^๒ รายละเอียดของสนธิสัญญาอยู่ในภาคผนวก

ถึงแม้ว่า ไทยจะได้ทำความเข้าใจกับอังกฤษเป็นอย่างดี เกี่ยวกับเมือง
กลันตัน ครังกานูแล้วก็ตาม แต่ก็หาได้หยุดยั้งความทะเยอทะยานของขาราชการ
ในเสตรทเขตเตอลเมนต์ ในอันที่จะผนวกเมืองทั้งสองรวมเข้ากับอาณานิคมอังกฤษ
ไม่ ดังปรากฏว่า ในกลางเดือนตุลาคมของปีรุ่งขึ้น (ค.ศ. ๑๕๐๓) สเวทเทนแฮม
ได้เดินทางไปกลันตัน มุ่งหมายจะเกลี้ยกล่อมให้พระยากลันตันเซ็นหนังสือสัญญาอยู่ใน
บังคับอังกฤษ ในชั้นแรกได้ตกลงกัน ๔ ประการ คือ

- ๑. พระยากลันตันสัญญาว่า จะยกเมืองกลันตันขึ้นกับอังกฤษ
- ๒. จะขอส่งต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการให้อังกฤษ ๓ ปี
ครั้งหนึ่งเสมอไป
- ๓. ขอเป็นเจ้าประเทศราชปกครองเมืองเองทุกสิ่งทุกอย่าง
- ๔. ขนบธรรมเนียมของบ้านเมือง ซึ่งได้เคยประพฤติทำมาอย่างไร

จะให้เป็นอย่างนั้นตลอดไป

แต่ไม่อาจตกลงกันได้ในการสุดท้าย กล่าวคือ อังกฤษขอสัญญาว่า ถ้า
เมืองกลันตันยอมขึ้นกับอังกฤษจริงแล้ว อังกฤษจะขอจัดการเองอย่างเช่น เมืองปะหัง
และเประ พระยากลันตันไม่ยินยอม สเวทเทนแฮมจึงอ้างว่า ถึงแม้พระยากลันตัน
จะไม่ยอมให้จัดการอย่างเมืองปะหัง จะหันไปหากองทัพฯ เวลานี้กรุงเทพฯ ก็ใช้
ธรรมเนียมอังกฤษจัดการทั้งสิ้น พระยากลันตันก็ต้องได้รับความไม่พอใจเหมือนกัน
แต่ดาพระยากลันตันจะเป็นผู้ว่าราชการเมืองเอง ก็ต้องขอให้ทำตามคำแนะนำสั่งสอน
ของอังกฤษ ขณะที่เจรจายังไม่ตกลงกันนั้น สเวทเทนแฮมได้แนะนำให้พระยากลันตัน
ชักธงขาว แทนธงช้าง เพื่อแสดงว่าไม่ขึ้นกับประเทศไทยต่อไป แต่ให้ส่งต้นไม้เงิน
ทองไปตามปกติก่อน ผลจากการบุหยาของสเวทเทนแฮมครั้งนั้น ทำให้พระยา

กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่ ๗/๗๗ รายงานหลวง
กรมรัฐราชทูต ถึงเจ้าคุณเทศาภิบาล, สำเนาที่ ๓๕๕๕, ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑
ในแฟ้มเอกสารเรื่อง การเจรจาทำสัญญาตกลงกับกลันตัน ครังกานู และจัดตั้งที่ปรึกษา
ราชการ

กลันตันเกิดการกระคายกระเถียงต่อไทย ถึงกับชักชวนชาวตามคำแนะนำ

ขณะที่คอบการคัดสินใจของพระยากลันตันอยู่นั้น สเวทเพนแสมก็เดินทาง
ไปเมืองศรีลังกา ใ้พุกจาเกลี้ยกล่อมพระยาศรีลังกาให้เกิดความไม่พอใจการ
ปกครองของไทย โดยกล่าวว่าสองเมืองนี้เป็นอิสระ หาใช่เป็นเมืองเชลยศึกของ
ไทยไม่ ดังนั้นเจ้าเมืองทั้งสองจึงมีอำนาจสิทธิขาดในบ้านเมืองของตน ไทยไม่มี
อำนาจที่จะทำการรุนแรงอย่างใด ไม่ว่าจะมาจัดตั้งที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข หรือ
กระทำการอื่นใดที่ขัดกับความประสงค์ของรายาทั้งสอง หากพระยาศรีลังกาคับแค้น
อย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ก็ขอให้บอกให้เขาทราบ เขายินดีช่วยอุดหนุนเต็มกำลัง
พระยาศรีลังกา ก็ตอบบาย เบียงยังไม่ตกปากคำแต่ประการใด ^๒ หลังจากนั้น
พระยาศรีลังกา ก็ไ้กรมการนำรายงานการสนทนาระหว่างตนกับสเวทเพนแสม มา
ถวายไ้กรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงทราบ และมีใ้บอกมาด้วยว่า ตนมีความ
เต็มใจจะทำสัญญากับกรุงเทพฯ แต่ขอให้ข้อความในสัญญาดีกว่าสัญญาที่สเวทเพนแสม
นำไปมอบไว้ให้ กรมหลวงดำรงราชานุภาพจึงทรงใ้ให้พระโกษาอิศหาก ข้าหลวง
เมืองกลันตัน ลงไปเมืองศรีลังกา เพื่อชี้แจงเรื่องราวต่าง ๆ จะได้ทำสัญญาตาม
ที่รัฐบาลไทยและอังกฤษได้ตกลงกัน

ส่วนพระยากลันตัน ก็ใ้โดยมทำสัญญากับสเวทเพนแสม เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม
ปีนั้น โดยมีใ้ปรึกษาหารือกับไทย อย่างไรก็ตาม การกระทำครั้งนี้มิไ้รอดพ้นไป
จากการรู้เห็นของไทย ซึ่งมีความรู้สึกว่ หากปล่อย เหตุการณ์ให้ดำเนินไปเช่นนี้
เรื่อย ๆ ก็คงจะเกิดเรื่องร้ายแรงจนแก้ไขไม่ได้ จึงคิดจะลงไปทำสัญญากับพระยา
กลันตันโดยเร็ว และใ้มอบหมายใ้พระยาสุขุมณั้วินิต สมุหเทศาภิบาลมณฑลนคร

^๑ กระทรวงการต่างประเทศ, ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ที่ ๕๕๗/๕๓๓๓ กราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ, ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๑

^๒ กระทรวงการต่างประเทศ, รายงานขุนนิกรการประกิจ กราบทูลกรมหลวงดำรงราชานุภาพ, สำเนาที่ ๗๕๓๘, ลงวันที่ ๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑

ศรีธรรมราช เป็นผู้แทนฝ่ายไทยลงไปดำเนินการ พระยาสุพรรณสุนทรวิจิตรได้สั่งให้
พระโกษาอิศหาก ขาหลวงเมืองกลันตันลงทาบตามหยั่งความคิดเห็นของพระยา
กลันตันดู และกำชับพระโกษาอิศหากให้ระมัดระวัง อย่าให้พระยากลันตันเกียจจน
เอาตัวเจ้าเมืองสิงคโปร์ขึ้นมาเมืองกลันตันได้ ทั้งต้องระวังอย่าให้เกิดความเข้าใจ
ผิด จนถึงกับไม่ยอมเซ็นสัญญา

ภายหลังจากนั้น พระยาสุพรรณสุนทรวิจิตรได้รับโทรเลขตอบจากพระโกษาอิศหาก
ว่า พระยากลันตันพอใจที่จะทำสัญญาแต่เพียงผู้เดียว คนอื่น ๆ ไม่พอใจและแนะนำให้
พระยาสุพรรณสุนทรวิจิตรลงไปทำสัญญาอย่างเงียบ ๆ

ในเวลาต่อมา พระยากลันตันได้ลงชื่อในหนังสือสัญญากับพระยาสุพรรณสุนทรวิจิตร
เป็นที่เรียบร้อย

ปัญหาการตั้งที่ปรึกษาในเมืองกลันตันและตรังกานู

เรื่องการแต่งตั้งที่ปรึกษา ตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๙๑๒) นั้น
มีที่ท้าวจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นมาอีก ในชั้นแรกไทยก็คิดจะตั้งนายสกอตและนาย
เอเวนส์ ซึ่งรับราชการอยู่กับไทย แต่อังกฤษไม่เห็นด้วย อ้างว่าไม่ได้เป็นข้าราชการ
อังกฤษทั้งสองคน จะเห็นชอบเฉพาะคนที่เคยรับราชการกับอังกฤษมาแล้ว ในที่สุด
ก็เลือกนายแคมป์เบลล์ (Campbell) เลขานุการของบริติชคอม
ที่เมืองเซดิงอร์ ให้เป็นที่ปรึกษาเมืองกลันตัน แต่ไทยเห็นว่าถ้าเลือกคนที่รับ
ราชการอยู่ในเสตรทเซตเตอลเมนต์ ก็เหมือนกับยกเมืองให้อังกฤษ อีกประการหนึ่ง

๑. กระทรวงการต่างประเทศ, โทรเลขพระยาสุพรรณสุนทรวิจิตร
กราบทูลกรมหลวงดำรงราชานุภาพ, สำเนาที่ ๕๖๕๑, ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน
ร.ศ. ๑๒๑

การที่จะเอาคนที่รับราชการต่างประเทศแท้ ๆ มาตั้งเป็นที่ปรึกษาในเมืองประเทศ
ราชของไทยนั้น กูออกจะไม่ชอบด้วยเหตุผล จึงไม่ยอม กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
ทรงเสนอให้ตั้งนาย เกรแฮม (Mr. W.A. Graham) บุคคลที่ทางการอินเดียให้ไทย
ยืมตัวมา เป็นที่ปรึกษาเมืองกลันตัน ให้นายทรอตเตอร์ เป็นที่ปรึกษาเมืองตรังگانู
แต่ก็ไม่อาจตกลงกันได้ด้วยดี และต้องเจรจาถกเถียงกันอยู่เป็นเวลานาน ลอร์ด
แลนสทาวน์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอังกฤษ ยืนยันจะให้เลือกนายแคมป์เบลล์
และกล่าวหาว่าไทยถ่วงเวลา ยิ่งกว่านั้นยังจะขอให้สเวทเทนแฮม ขึ้นมาสอบสัญญา
ที่ไทยไปทำกับเมืองกลันตันคู่อีก เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงซักเคืองอังกฤษว่าไม่เชื่อใจไทย เพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ของ
ไทยเอง "... ด้วยความโหม่งสนั่นนี้ ทำให้ฉันคิดฟุ้งซ่านไป ว่าเขาจะยกเหตุเด็ก
ให้เป็นเหตุใหญ่ เหมือนเมืองพม่าเสียแล้ว...."^๒

ในระหว่างนั้น รัฐบาลไทยเกรงว่า รัฐบาลเสตรทเซทเตอดเมนต์ อาจ
ใช้อิทธิพลเข้าชักจูงใจรายากลันตันให้รับนายแคมป์เบลล์ให้ได้ ทั้งทราบว่าตัวนาย
แคมป์เบลล์เองกำลังเดินทางมาเมืองสิงคโปร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ที่ ๕ ทรงพระราชดำริว่า หากอังกฤษคิดจะทำอย่างนั้นจริง ก็คงจะลำบากแก่ฝ่ายไทย
แต่ทรงเชื่อว่าพวกรายากงไม่ปรารถนาเช่นนั้น เพราะอยู่ในฐานะเช่นปัจจุบันก็สบาย
อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยมิได้ประมาท ได้ออกคำสั่งไปยังข้าหลวงประจำ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

^๑ กองจดหมายเทศุ, กรมศิลปากร, ปีหนึ่ง, เลขที่ ๖๐, คำสนทนา
ระหว่างพระบาทพิพัชโกษา กับ มร.แพเจ็ค อุปทูตอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม
ร.ศ. ๑๒๑

^๒ กองจดหมายเทศุ, กรมศิลปากร, ปีหนึ่ง, เลขที่ ๖๐, คำเนาพระ
ราชหัตถเลขา เรื่องตั้งที่ปรึกษาเมืองกลันตันและตรังگانู ถึงกรมหลวงเทเวธวง
วโรปการ, ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑

เมืองมลาญ ให้คอยระวังสืบสวนเรื่องนี้ด้วย^๑ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ใต้ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส ทรงพระ
ราชปรารภเรื่องที่วิตกกังวลว่า สเวทเทนแฮมจะคิดลี้ภัยมาสอนพระยาถนาคันตัน ให้ขออนาย
แคมป์เบลล์ไปเป็นที่ปรึกษาว่า

"... ข้อนี้ไม่ควรจะวิตก ขึ้นชื่อว่าแขกฤาใคร ๆ ก็จะไม่มีความ
ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเข้าไปแทรกแซงในการบ้านเมือง จะล่อลวงอย่างไรก็คงไม่
ขอเป็นแน่ การที่อังกฤษพูดว่าพวกแขกนับถือเชื่อฟังนั้น ก็เป็นแต่เขาพูดเข้ากับตัว
ให้เห็นเหมือนหนึ่งฝรั่งเป็นที่นิยมของพวกแขก แต่ความจริงนั้นพวกแขกไม่มีความ
นิยม ด้วยรู้อยู่ว่ามีหนัก ถ้าจะมีนิยมก็นิยมว่าเป็นคนมีอำนาจ อาจจะไม่ให้ลงเคราะห์
ให้หลุดจากมือเราได้เท่านั้น การที่นิยม ม.คัพ ก็นิยมด้วยได้เงินสดถึงมือ ครั้นเมื่อ
ได้เงินแล้ว เดียวนี้ก็อยากจะให้เราช่วยเหลือคน เซลซัน ม.คัพ เสียอีก

ในเรื่องที่อังกฤษทำกับเมืองเราครั้งนี้ อาจจะไม่กล่าวได้ว่าไม่เคยมีตัวอย่าง
เช่นนี้มาแต่ก่อนเลย ตั้งแต่เป็นไมตรีกับอังกฤษมา ยังไม่มีผู้แทนรัฐบาลอังกฤษซึ่ง
ไม่มีเชื้อไทยไมตรีคือเราเลยเหมือน ม.เตาเวอร์ แล ม.แปงบิต ซึ่งเป็นชาวเคคาแพ
อยู่เดี๋ยวนี้ มีลักษณะอาการคนละอย่างกับฝรั่งเศส จริงอยู่ คือไม่กล่าวถึงรบพุ่ง
ชิงชัย แต่มีลักษณะจะเอาอะไรเอาให้ได้ ขู่มิเหตุหยาบคายรุนแรงเสมอขึ้นกับฝรั่งเศส
ซึ่งเป็นธรรมดาที่เราเคยแลเห็นว่าพูดจาพอเป็นยกติเป็นธรรมบางมาช้านาน บัดนี้
ได้กลายเป็นหมัด จึงทำให้เป็นที่เสียใจแลหมิ่นเบื้อ จะว่ายิ่งไปกว่าฝรั่งเศสก็ได้...."^๒

^๑ กองจดหมายเทศ, กรมศิลปากร, ปีหนึ่ง, เลขที่ ๒๐, สำเนา
โทรเลขพระยาศรีสหเทพ ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ถึงพระยาสุโขมนัชนวินิค
ลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๑

^๒ กองจดหมายเทศ, กรมศิลปากร, ปีสอง, เลขที่ ๒๐, พระราช
หัตถเลขา ถึงพระยาสุริยานุวัตร ราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส ลงวันที่ ๑๓
มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑

สำหรับปัญหา เรื่อง เลือกลงไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเมืองกลันตัน ตรังกานู นั้น ทรงมีความคิดเห็นแตกต่างกับกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ซึ่งคิดจะต่อสู้อังกฤษ ควบทางเลือกตัวบุคคล แต่ทรงเห็นว่าควรต่อสู้อยู่หลักการ กล่าวคือ ให้ยื่นยื่นไม่ ขอมรับนายแคมป์เบลล์ หรือข้าราชการอื่น ๆ ที่อังกฤษตั้งมา โดยยึดถือตามสัญญา ข้อ ๒ ซึ่งได้ตกลงกันไว้ว่า รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม จะตั้งเจ้าพนักงานซึ่งเป็นชาติอังกฤษ ให้เป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยที่ปรึกษาของรายา กลันตันและตรังกานู เจ้าพนักงานเหล่านี้จะได้เลือกจากหมู่เจ้าพนักงานอังกฤษ ซึ่งได้เคยรับราชการให้รัฐบาลสยามมาแล้ว หรือที่รัฐบาลสยามได้เคยรู้จักแล้ว อย่างดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ที่จะตั้งเจ้าพนักงาน เป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยที่ปรึกษาในเมืองกลันตันและตรังกานู ภายหลังอังกฤษได้ขอ ให้เพิ่มเติมว่า การแต่งตั้งและการถอดถอนต้องได้รับความเห็นชอบจากอังกฤษทุกครั้ง

จะเห็นได้ว่า ตามหลักการนั้น ไทยมีอำนาจในการ เลือกตัวบุคคลมารับ ราชการในตำแหน่งที่ปรึกษาทั้งสองคน ทรงพระราชดำริว่า หากฝ่ายไทยหากคนตั้งที่ อังกฤษต้องการได้ ก็เป็นการดี แต่หาหาไม่ได้ ไทยก็ควรบอกปฏิเสธ ขอมให้อังกฤษ คิดว่าไทยไม่มีความสามารถ จนอังกฤษต้องเข้ามาจัดการเอง ด้วยวิธีเช่นนี้ จะช่วย มีให้ไทยต้องเสียหน้า "...คิดว่า การที่จะยกให้กันเปล่า ๆ โดยไม่มีอะไรแลกเปลี่ยน แลโดยปรากฏว่าเสียชั้นเชิงกันในกระบวนการ ฤาปล่อยให้โดยไม่รู้ลึก สู้ให้ เขามาแย่งเอาไม่ได้ เมื่อเราหาตั้งไม่ได้ เขาจะตั้งแต่งมาอย่างไรก็ตามใจ...."

ในที่สุด ไทยกับอังกฤษตกลงตั้งนายเกรแฮม เป็นที่ปรึกษาเมืองกลันตัน ให้ นายทอมสัน (Mr. Thompson) ซึ่งรับราชการอยู่ในเมืองปะหัง เป็นผู้ช่วยที่ปรึกษา แต่ โดยเหตุที่นายทอมสันรับราชการอยู่ในเสครทเขตเคอลเมนต์ ทางฝ่ายไทยจึงตั้งข้อ

๑ กองจดหมายเทศ, กรมศิลปากร, ปีกหนึ่ง, เลขที่ ๖๐, พระราชพิธีตถเสชา ถึง กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ, ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑

แม้ว่า จะต้องให้นายทอมสัน เข้ารับราชการกับไทย และพำนักอยู่ในกรุงเทพฯ ชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนเข้ารับหน้าที่ เพื่อให้ได้ชื่อว่าออกจากราชการในเสครทเซพ-เตอลเมนต์แล้ว ส่วนนายเกรแฮมนั้นไม่จำเป็น เพราะเคยรับหน้าที่สำคัญอยู่ในกระทรวงเกษตรมาก่อน

ไทยได้สั่งให้หลวงธรรมรัฐราทร ข้าหลวงเมืองกลันตัน ลองหยั่งเสียงพระยากันตันว่าจะชอบให้คนไทยหรือฝรั่งเป็นที่ปรึกษา และระหว่างฝรั่งจากกรุงเทพฯ กับฝรั่งจากสิงคโปร์จะชอบข้างไหน พระยากันตันตอบว่าถ้าเป็นคนดีแล้วชอบทั้งนั้น แต่ถาจะให้เลือกแล้ว เขาไม่ต้องการที่ปรึกษาเลย

อย่างไรก็ดี รัฐบาลไทยได้มีคำสั่งแต่งตั้งนาย เกรแฮม ออกไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเมืองกลันตันอย่างเป็นทางการตั้งต่อไปนี้

สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีอโศก รมุหนายก อรรคมหาเสนาธิบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ ถึง ม. เกรแฮม ที่ปรึกษาเมืองกลันตัน

๑. ด้วยมีพระบรมราชโองการคำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ตามขอความของสัญญาซึ่งไคทำระหว่างรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลพระยาเมืองกลันตัน ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกรุงสยาม ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑ เพื่อกำหนดขอความซึ่งจะจัดการบ้านเมือง ๆ กลันตันในภายหน้า นอกจากข้ออื่น ๆ นั้น มีข้อความซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งข้าราชการเป็นผู้ดำรงพระเนตรพระกรรณ ณ เมืองกลันตัน ในตำแหน่งที่ปรึกษาของพระยากันตัน เพราะฉะนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้มิสเตอร์เกรแฮมรับราชการตำแหน่งที่ปรึกษานั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑. กองจดหมายเทศุ, กรมศิลปากร, ปีหนึ่ง, เลขที่ ๒๐, โทรเลขกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ถึงพระยาวิสุตศรีโกษา ลงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ (ค.ศ. ๑๙๐๓)

๒. กองจดหมายเทศุ, กรมศิลปากร, ปีที่สอง, เลขที่ ๒๐, ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ภูล กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขานุการ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑

๒. เมื่อถึงวันที่จะไต่กำหนดต่อไปนั้น ให้ ม. เกรแฮมออกไปคำบล
โกตาบารู เมืองกลันตัน เมื่อ ม. เกรแฮมได้แจ้งความให้พระยากลันตันทราบแล้ว
ให้ ม. เกรแฮมอยู่ที่คำบลโกตาบารูนั่น

๓. โดยเร็วที่จะเป็นได้ ภายหลังจากเวลาที่ ม. เกรแฮมได้ไปถึงแล้ว
ให้ ม. เกรแฮมตรวจการโดยด่วนดี คือการปกครองในบ้านเมืองแลการของประชา
ราษฎรทั่วไป เมื่อได้ตรวจแล้ว ม. เกรแฮมจะไต่สามารถที่จะคิดวางการเปลี่ยนแปลง
แก้ไขให้ดีขึ้น ซึ่ง ม. เกรแฮมคงจะเห็นจำเป็นอีกหลายประการ ขอเตือนว่า
ให้ ม. เกรแฮมตรวจการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยความยุติธรรม การรักษากฎหมายและ
ความปกติและการคลัง เพราะการเหล่านี้ เป็นใจความสำคัญในการปกครอง ซึ่ง
คำแนะนำของ ม. เกรแฮม จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่พระยาเมืองกลันตัน ในการ
ที่จะเริ่มการบำรุงในบ้านเมือง

พระยาเมืองกลันตันได้รับไว้ในสัญญาว่า จะกระทำตามคำแนะนำของ
ม. เกรแฮมในการปกครองบ้านเมืองทุกอย่าง นอกจากที่เกี่ยวข้องด้วยศาสนาอิสลาม
และประเพณีล้าชู้ เพราะเหตุฉะนั้น ทรงหวังพระราชหฤทัยว่า คำแนะนำและคำ
อุททูนของ ม. เกรแฮม จะกระทำให้งกิจการในพื้นที่บ้านเมืองเจริญยิ่งขึ้น และให้
เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๔. ถ้า ม. เกรแฮมใดคิดจะจัดการอย่างใดตามที่กล่าวไว้ในข้อก่อนนี้
ให้ ม. เกรแฮมมีใบบอกมายังกระทรวงมหาดไทย พร้อมด้วยรายงานพิสดารชี้แจง
เหตุผล และการที่ใดสังเกตเห็น ซึ่งพาให้คิดจะจัดการเช่นนั้น และต่อไปให้ ม. เกรแฮม
มีใบบอกมายังกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้ทราบการงานเนื่อง ๆ ว่า การที่คิดจัดเช่นนั้น
ได้ดำเนินไปเพียงใด และให้มีใบบอกชี้แจงการงานในพื้นที่บ้านเมืองทั่วไปให้ทราบด้วย

๕. การทั้งปวงซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้างเมือง หรือการซึ่ง ม. เกรแฮม
สังเกตเห็นว่า จะเกี่ยวข้องกับค้างเมืองอย่างใด ให้ ม. เกรแฮมมีใบบอกมายัง
กระทรวงมหาดไทยโดยเร็ว เพื่อรับคำสั่งจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เว้นแต่การซึ่งเกี่ยวข้องกับการตั้งตำแหน่งคน นอกจากชาวเมืองกลันตัน
ข้าราชการมีกำหนดเงินค่าจ้างไม่เกินกว่าปีละ ๔๐๐ ปอนด์ หรือการขออนุญาตที่ดิน

สำหรับเพาะปลูกเป็นเนื้อที่ไม่เกิน ๕,๐๐๐ เอเคอร์ หรือสำหรับทำการเหมืองแร่ มีกำหนดเนื้อที่คืนไม่เกิน ๑,๐๐๐ เอเคอร์ เช่นนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบอำนาจให้ ม. เกรแฮมแนะนำแก่พระยาเมืองกลันตัน ตามที่ ม. เกรแฮมเห็นสมควร ในระหว่างที่ยังมิได้รับพระบรมราชานุญาตนั้นได้.

๖. อนึ่งให้ ม. เกรแฮมจำไว้ในใจเสมอว่า มีพระบรมราชประสงค์ ว่า ให้ ม. เกรแฮมพยายามแลรักษาการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในระหว่างตัวพระยากลันตัน และ ม. เกรแฮม ให้ปรองดองกันอย่างที่สุดที่จะเป็นไปได้ และให้อุทิศสำนึกแจ้งให้ พระยากลันตันเห็นความจริงประจักษ์ว่า การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ ม. เกรแฮมไปเป็นที่ปรึกษาราชการนั้น โดยมีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงการในบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้น และอุทิศพระยาเมืองกลันตันให้มีความเจริญและความสามารถสมควรจะเป็นพระยาเมือง ในเมืองขึ้นของกรุงสยามได้ผู้หนึ่ง

๗. ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ม. เกรแฮม ได้รับพระราชทาน เงินเดือนตามตำแหน่งราชการในรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแก่ ม. เกรแฮมมาแล้วนั้น และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพิ่มอีกเดือนละ ๒๐๐ บาท ตลอดเวลาที่ ม. เกรแฮมได้รับตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วในสารตราฉบับนี้ ในจำนวนเงินนี้ คลังเมืองกลันตันจะจ่ายให้ ม. เกรแฮมปีละ ๑,๐๐๐ ปอนด์ คิดราคาแลกเปลี่ยน ๑ ชลิ่ง ๘ เพนนีครึ่ง เป็นเงินเดือนละ ๕๓๓ เหรียญ เงินนอกจากจำนวนนี้ยังขาดอยู่อีกเดือนละ ๖๔๕ บาทนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยในกรุงเทพฯ จ่ายให้ ม. เกรแฮม

๘. เรื่องบ้านที่พักอาศัย เครื่องแต่งบ้าน ค่าพาหนะ ค่าเดินทาง แลค่าใช้สอยในที่ว่าการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ม. เกรแฮมทำงบประมาณขึ้น เมื่อ ม. เกรแฮมได้ไปเห็นและทราบการแล้ว เพราะจะได้กะจัดการ และกะเงินตามที่จำเป็นให้สมควร

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ม. เอช คับลยู ทอมสัน เป็นผู้ช่วยที่ปรึกษาเมืองกลันตัน และพึงบังคับบัญชา ม. เกรแฮมในการงานทั้งปวง

และให้ออกไปเมืองกลันตันพร้อมกับ ม. เกรแฮม ไค้สอคค่าแปลสารตราฉบับนี้
เป็นภาษาอังกฤษมาให้ทราบด้วยแล้ว

ประทับตราพระราชสีห์ใหญ่มาเป็นสำคัญ^๑

ในเวลาต่อมา รัฐบาลไทยได้มีคำสั่งไปยังพระยากลันตันเกี่ยวกับเรื่องนี้
อีกดังนี้

สารตรา เจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศาคตญาณ สมุหนายก อรรถมหาเสนาธิบดี อดิ
พิริยปรการมพาทู ถึง พระยาพิพิธภักดี ศรีสุลต่าน มะหะหมัดรัตนานูชิตสิทธิสุนทร
บวรวิวงษา พระยากลันตัน

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ด้วยตามความในข้อ
๒ ของสัญญา ลงวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ตรงกับวันที่ ๓ เดือน
ร่ามะลูน คักราชมลายู ๑๓๒๐ บัดนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้มีสเตอร์
คับลู เอ เกรแฮม เป็นที่ปรึกษา แลให้ ม. เอช คับลู ทอมซัน เป็นผู้ช่วยที่ปรึกษา
เมืองกลันตัน เพื่อจะได้อยู่ประจำค่างพระเนตรพระกรรณสำหรับเมืองกลันตันสืบไป
ไค้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ม. คับลู เอ เกรแฮม และ ม. เอช คับลู
ทอมซัน ออกมาพร้อมกับสารตราฉบับนี้ด้วยแล้ว ให้พระยาพิพิธภักดีพระยากลันตัน
จัดที่อยู่อันสมควรให้ ม. เกรแฮม และ ม. ทอมซันพักอาศัย และให้พระยาพิพิธภักดี
พระยากลันตัน กระทำตามคำแนะนำของ ม. คับลู เอ เกรแฮม ที่ปรึกษา หรือ
ม. เอช คับลู ทอมซัน ผู้ช่วยที่ปรึกษา ในเวลารับราชการแทน เมื่อ ม. เกรแฮม
ที่ปรึกษาไม่อยู่ในการปกครองบ้านเมืองทุกอย่าง นอกจากที่เกี่ยวกับศาสนา
อิสลามและประเพณีมลายู

อนึ่งให้พระยาพิพิธภักดี พระยากลันตัน จ่ายเงินทองของเมืองกลันตัน ให้
ม. เกรแฮมที่ปรึกษาปีละ ๑,๐๐๐ ปอนด์อังกฤษ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม รัตนโกสินทรศก
๑๒๒ เป็นคนไป และจ่ายให้ ม. เอช คับลู ทอมซัน ผู้ช่วยที่ปรึกษาปีละ ๕๐๐ ปอนด์
ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๒ เป็นคนไป เมื่อ ม. ทอมซัน ใ้รับราชการครบ

^๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร สำเนาสารตราที่ ๖๘/๑๕๓

กำหนด ๑ ปีแล้ว ให้พระยาพิพิธภักดีพระยากลั่นตัน เพิ่มเงินจ่ายให้ ม. ทอมชั้นอีก ๕๐ ปอนด์ ขึ้นทุก ๆ ปี ค่อยไปจนถึงปีละ ๒๐๐ ปอนด์ เป็นอย่างสูงที่สุด

อนึ่งให้พระยาพิพิธภักดี พระยากลั่นตันถือแลปฏิบัติภารกิจทั้งปวงให้ถูกต้องตามข้อความในสัญญาระหว่างเมืองกลั่นตัน กับรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะนับลงวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ จึงทุกข้อทุกประการ ได้แปลสารตรานี้เป็นภาษามลายูสละออกมาให้ทราบควยแล้ว

ประทับตราพระราชสีห์ใหญ่มาเป็นสำคัญ

เมื่อเข้ารับหน้าที่ในเมืองกลั่นตันแล้ว เกรแฮมไคทะนุบำรุงกิจการสาธารณะในเมืองนั้นหลายอย่าง เช่น จัดการไปรษณีย์โทรเลข โดยให้สร้างสายโทรเลขข้ามแม่น้ำเมืองกลั่นตัน^๒ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา พิสูจน์ให้เห็นว่า เกรแฮมไม่เหมาะสมกับตำแหน่งที่ปรึกษาเมืองกลั่นตัน กล่าวคือ เขาขาดความอดทนและสุขุมเยือกเย็นในการติดต่อกับบริษัท ทั้งยังขาดไหวพริบในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเห็นเหตุนำรัฐบาลไทยให้เขาเกี่ยวข้องกับปัญหายุ่งยากกับบริษัทในเวลาต่อมา

พระยากลั่นตันได้ทำสัญญาเพิ่มเติมกับบริษัท ลงวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) ว่า ถ้าจะออกข้อมบังคับอย่างใดที่เกี่ยวข้องในที่สัมปทานของบริษัท จะต้องส่งร่างข้อมบังคับนั้นไปหารือกับคฝก่อน ทางบริษัทจะยุติการเรียกร้องสิทธิการจัดการในเมืองกลั่นตัน แต่ยังคงไว้ซึ่งสิทธิโดยสมบูรณ์ที่จะบังคับกฎหมายใหม่ ๆ ที่รัฐบาลจะออกมาใช้บังคับในเขตสัมปทานของตนได้ รัฐบาลไทยวิพากษ์วิจารณ์ข้อตกลงดังกล่าวด้วยความไม่พอใจ

^๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศุลกากร, สำเนาสารตรา เลขที่ ๖๘/๑๙๗.

^๒ กระทรวงการต่างประเทศ, จดหมายพระยาตรีสิทธิเทพ ที่ ๓๓๑/๕๔๕๗ ถึงพระยาพิพิธโกษา ปลัดทูลฉลอง กระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๒

ในปีพ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) ความขัดแย้งอย่างไม่มีที่สิ้นสุดระหว่าง
 รัฐบาลไทยกับบริติช เป็นผลให้กิจการงานของบริษัทของหยุกชะจกกลง เพื่อป้องกัน
 มิให้ต้องประสบกับความหายนะ คัทจึงเดินทางมากรุงเทพฯ เจตนาจะขอให้หยุกชะจกกลง
 ยื่นมือเข้าเกี่ยวข้องกับ แพเจ็คไค์ เจรจากับรัฐบาลไทยในนามของบริษัท ในที่สุดทั้งสอง
 ฝ่ายตกลงทำความเข้าใจกันในร่างสัญญาฉบับใหม่ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคมปีนั้น โดย
 คัทยอมแลกเปลี่ยนอำนาจในการบริหารกิจการต่าง ๆ ซึ่งเขามีอยู่อย่างกว้างขวาง กับ
 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เขาจะได้รับ ชมชายแห่งสัมปทานของบริษัทถูกกำหนดลง
 ไปอย่างชัดเจน บริษัทมีสิทธิจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐) ในอันที่จะแสวง
 หาประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ทุกอย่างเท่าที่จะหาได้ โดยอยู่ในเงื่อนไขที่กล่าวแล้ว ข้อ
 ตกลงนี้เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย

แต่ต่อมาไม่นาน บริติชฟ้องทวงว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ชอบธรรมจาก
 เกรแฮม นอกจากนั้นยังมีเรื่องเคือครอนเกี่ยวกับการจัดการไปรษณีย์โทรเลข การ
 เก็บภาษีไม้พื้น ภาษีสินค้าขาเข้า ภาษีวัวควาย และชาวเปลือก ตลอดจนการออกกฎ
 ข้อบังคับใหม่ ๆ ของรัฐ ในปีต่อมา บริติชก็มีความเห็นไม่ลงรอยกันกับเกรแฮมใน
 เรื่องการออกข้อกำหนดการปรับปรุงที่ดินเพื่อปลูกยาง ความขัดแย้งทวีขึ้น จน
 เวสเตนการ์ด (Westengard) ที่ปรึกษาทั่วไปของไทย ซึ่งเป็นผู้ช่วยสโตรเบล
 เห็นว่าควรให้คัทและเกรแฮมไปตกลงเจรจากันที่กรุงเทพฯ ให้เด็ดขาดไป แต่
 กรมหลวงดำรงราชานุภาพไม่ทรงเห็นชอบด้วย

รัฐบาลอังกฤษพิจารณาว่า นโยบายของรัฐบาลไทยและ เกรแฮม ชัดคือ
 ผลประโยชน์ของคนในบังคับและบริษัทอังกฤษในท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงความหายนะ
 ของบริษัท มีหนทางที่ควรปฏิบัติอยู่ ๒ ประการ คือ เปลี่ยนเอาตัวบุคคลที่มีไหวพริบ
 และมีทำที่เป็นมิตรมากกว่ามาแทนเกรแฮม มิฉะนั้นก็แต่งตั้งกงสุลอังกฤษ ซึ่งจะทำ
 หน้าที่เป็นตัวกลางระหว่าง เกรแฮมและบริษัทอังกฤษ และสามารถตัดสินเหตุการณ์
 เพื่อความเป็นธรรมของทั้งสองฝ่าย มาประจำที่ท้องถิ่น

สำหรับประการแรกนั้น ดูเหมือนจะไม่อาจกระทำได้ เนื่องจาก เกรแฮม
 ได้รับความสนับสนุนและไว้วางใจจากรัฐบาลไทยมาก จะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐบาล

ไทยได้รับใบบอกฟ้องร้องกล่าวโทษ เกรแฮมและทอมสัน รวม ๓ ฉบับ จากพระยา
กลันตัน ว่าทั้งสองคนเขายุ่งเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และให้ผลประโยชน์แก่พระยา
กลันตันน้อยเกินไป ขอให้ไทยเปลี่ยนตัวที่ปรึกษาใหม่ องค์เสนาบดีว่าการ
มหาดไทยได้ทรงโต้ตอบพระยากลันตันไปว่า

"... เรื่องนี้เป็นที่ประหลาดใจมากที่สุดที่ได้รับใบบอกนี้ ด้วยตั้งแต่จัดการ เมืองกลันตัน
มา ฉันได้เอาใจใส่ฟังข่าวคราว และได้เคยลงไปถึง เมืองกลันตันเอง เห็นการบ้าน
เมืองเรียบร้อยเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ผลประโยชน์บ้านเมืองก็บริบูรณ์ขึ้นกว่าแต่ก่อน
มาก ไม่ได้เคยรู้สึกถึงความเสื่อมเสียอย่างใดมีขึ้น เพราะเหตุที่จัดการ เหล่านี้ ในใบ
บอกพระยากลันตัน ก็ไม่ได้ชี้แจงให้เข้าใจได้ว่า ความเสื่อมเสียและความไม่พอใจมี
อยู่ในเรื่องใด ๆ และได้พูดจากับมิสเตอร์ เกรแฮมในเรื่องนั้น ๆ ให้เขาทราบความ
ประสงค์ของพระยากลันตันแล้วหรือยัง อีกประการหนึ่งในเวลานี้ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จไม่อยู่ในพระนคร การเรื่องนี้ขอให้พระยากลันตันศรัทธาองค์ให้
คือเสียดกัน คือว่าถ้ามีเรื่องอะไรซึ่งเห็นเป็นการขัดข้องเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ก็
เรื่องผลประโยชน์ภาษีอากรก็ดี ควรพระยากลันตันจะชี้แจงความเห็นต่อมิสเตอร์
เกรแฮม ปรึกษาหารือกันก็ให้เป็นการเรียบร้อย ถ้าไม่เป็นการตกลงกันได้ จะมีใบ
บอกพร้อมด้วยมิสเตอร์ เกรแฮม เข้าไปกราบบังคมทูล เฉพาะขอราชการหรือเรื่อง
ราวที่ไม่ตกลงกันนั้น ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ก็เป็นการสมควรและชอบ
ด้วยอย่างธรรมเนียม..."^๒

ส่วนการแต่งตั้งกงสุลก็พิจารณาเห็นไม่สมควรพอ รัฐบาลอังกฤษจึงเปลี่ยน
วิธีการใหม่ สั่งแพเจต์ให้อธิบายให้รัฐบาลไทยเข้าใจ ในความเปลี่ยนแปลงของ

^๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
เลขที่ ๔๕/๑๕๓ กราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ผู้สำเร็จราชการรักษา
พระนคร, ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๖

^๒ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
เลขที่ ๔๕/๑๕๓ ทรงตอบพระยากลันตัน ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๖

สภาวะทางเศรษฐกิจในเมืองลอนดอนว่าผลประโยชน์ของชาวอังกฤษตลอดจนความ
รุ่งเรืองของเมืองนั้น ขอบเขตกันอย่างแน่นแฟ้นกับสวัสดิภาพของบริษัท แต่ทำที่อื่นเป็น
ปฏิบัฏของเกรแฮมจะเป็นอันตรายอย่างมาก ควรที่รัฐบาลไทยจะจัดการกำชับให้
หันมาประนีประนอมกับบริษัท หากยังขึ้นปฏิบัฏคืออย่างเดิมต่อไป รัฐบาลอังกฤษจำต้อง
ยืนยันให้เกรแฮมพ้นจากตำแหน่งไป

แต่กรณีที่แพเจตจะไต่ถามการตามคำสั่ง กระทรวงการต่างประเทศ
อังกฤษก็มีโทรเลขมาให้ยับยั้งคอยฟังผลของข้อตกลงฉบับใหม่ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่าง
การเจรจาเรื่องการโอนรัฐลอนดอนให้อังกฤษ ระหว่างนั้น คัพเครีบมเดินทาง
มากรุงเทพฯ เพื่อยื่นร่างขอเสนอขออำนาจการบริหารในลอนดอนซึ่งตนเสียไปในข้อ
ตกลงฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๙๐๕) ขึ้น แต่ทว่าอังกฤษยับยั้งคัพไว้มิให้เร่งรัด
ในเรื่องนี้ จนกว่าจะไต่ทราบผลของการเจรจาเรื่องข้อตกลงฉบับใหม่ คัพจึงหันไป
เร่งรัดเอาคำตอบจากสโตรเบลแทน แต่ได้รับการปฏิเสธ^๒ อย่างไรก็ตามก็ดี ชาว
การเจรจาเกี่ยวกับลอนดอนระหว่างรัฐบาลไทย-อังกฤษ สามารถช่วยให้คัพอดทนต่อไป
และระงับโครงการเดินทางมากรุงเทพฯ ความหวังว่าลอนดอนจะไต่เป็นของอังกฤษ
ไม่เพียงแต่จะเกี่ยวกับทางรถไฟสายสหพันธรัฐมลายูอย่างเดียว แต่ยังทำให้โชคชะตา
ของบริษัทคัพดีขึ้น โดยทำให้ราคาหุ้นของบริษัทสูงกว่าเดิม เนื่องจากเกิดความหวัง
กันทั่วไปว่า ผลประโยชน์ของบริษัทในอนาคตจะเพิ่มพูนขึ้นจากการเปิดทางเดินรถไฟ
สายสิงคโปร์-กรุงเทพฯ ซึ่งจะแล่นผ่านใจกลางเขตสัมปทานของตน

สนธิสัญญาอังกฤษ-ฝรั่งเศสฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๔)

ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ นับว่ามีความสำคัญมากต่อฐานะของอังกฤษในแหลมมลายู
ควย เหตุที่รัฐมลายูทางตอนเหนือได้ตกเข้ามาอยู่ในเขตอิทธิพลของอังกฤษ ภายใต้

๑ F.O. 371/329,

Telegram from Grey to Paget, May 3, 1907.

๒

F.O. 371/329, Telegram from Beckett to Grey, December 2, 1907.

ข้อตกลงซึ่งทำกับฝรั่งเศส (Anglo - French Entente) เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๗ อันเป็นข้อความซึ่งทั้งสองฝ่ายได้ทำเพิ่มเติมขึ้นจากข้อตกลงปี พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๙๖) มีข้อความสำคัญว่า ฝรั่งเศสจะยอมรับอิทธิพลของอังกฤษในประเทศไทยบนดินแดนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งในแหลมมลายูและเกาะใกล้เคียง ทั้งนี้ อังกฤษจะยอมรับอิทธิพลของฝรั่งเศสในประเทศไทยทางฝั่งตะวันออก และตะวันออกเฉียงใต้ของแม่น้ำเจ้าพระยารวมทั้งเกาะติดต่อกันด้วย

ข้อตกลงนี้ทำให้อังกฤษมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างอิสระได้ในแหลมมลายู โดยไม่ต้องคอยกังวลต่อการแทรกแซงของฝรั่งเศสอีก อย่างไรก็ตาม แม้จะได้ขจัดขวากหนามอันสำคัญออกไปจากทางของคนแล้ว อังกฤษกลับต้องเผชิญกับคู่แข่งใหม่ คือ เยอรมัน ซึ่งกำลังเริ่มสนใจในแหลมมลายู ในปีนั้นเอง นายคาลฟัส (Kaulfuss) ชาวเยอรมันคนหนึ่ง ได้ขอสัมปทานเหมืองแร่จากราชาแห่งไทรบุรี โดยกล่าวว่าตนจะเข้าหุ้นกับบริษัทเยอรมันชื่อ บริษัท ชิฟเฟอร์เน เฮอเรน (Messrs. Schifferen Hern & Co.) ในเวลาเดียวกัน ชาวอิตาเลียนคนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนบริษัทฮอลันดาและเยอรมัน ก็ขอสัมปทานทำเหมืองบาง กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษยื่นประท้วงอย่างแข็งขัน โดยอ้างว่า ทั้งสองได้รับการหนุนหลังจากทุนของเยอรมัน ซึ่งอาจมีจุดประสงค์ทางการเมือง เมืองซน เรนอยู่เบื้องหลัง^๒ แม้รัฐบาลไทยเองก็พิจารณาความพยายามที่จะขอสัมปทานทำเหมืองแร่ใกล้เขตแดนไทรบุรี-รามันห์ ด้วยความไม่พอใจอย่างยิ่ง

ในปีเดียวกันนี้ ราชาไทรบุรีได้ปฏิเสธไม่ยอมรับนายฮิล (Mr. Heal) ข้าราชการกรมแร่ซึ่งกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงคำริจะส่งมา เพื่อทำรายงานโครงการที่จะขุดเหมืองแร่ของรัฐ ว่าพอจะดำเนินการได้แค่ไหน เพียงไร เมื่อถูก

๑ C.O. 273/305, from Paget to Prince Dewawongse, April 15th, 1904.

๒

C.O. 273/314, from Paget to the Under-Secretary of State for the Colonies, Jan. 25th, 1905.

ปฏิเสธ เช่นนี้ รัฐบาลไทยจึงไม่มีเครื่องมือที่จะควบคุมการกระทำของรายาได้ ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลไทยเริ่มรู้สึกสงสัยในเจตนาของอังกฤษ ในเมืองไทรบุรีและปลิส ความรู้สึกเช่นนี้กระตุ้นให้เกิดความคิดที่จะฟื้นฟูอำนาจของไทยในไทรบุรีโดยเร็วที่สุด และคงกระทำเสียก่อนที่มหาอำนาจใด ๆ จะทันเคลื่อนไหว รัฐบาลไทยปรารถนาจะตั้งที่ปรึกษาคนหนึ่งมาประจำไทรบุรี ทำหน้าที่เหมือนกับที่ปรึกษาของรายากลับคืน โอกาสดังกล่าวนี้มาถึงในต้นปี พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) เมื่อรายาแห่งไทรบุรี ขอเงินจากไทย

สนธิสัญญาว่าด้วยการกู้ยืมเงิน ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ระหว่างไทย-ไทรบุรี

ชั่วระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ฐานะทางการเงินของไทรบุรีตกต่ำลงไปมาก เนื่องจากการเจ็บป่วยของเจ้าผู้ครอง คือ อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ (Abdul Hamid Halim Shah) ทำให้ไม่สามารถชำระราชการได้เต็มที่ รายได้ของรัฐจึงลดน้อยลง อีกประการหนึ่งราชสำนักใช้จ่ายเงินทองอย่างฟุ่มเฟือย ครั้นต่อมาสถานะทางการเงินกลับทรุดหนักลงไปอีก เมื่อมีงานฉลองการแต่งงานอย่างหรูหราเป็นประวัติกิจการณ เพื่อเป็นเกียรติแก่โอรสองค์ใหญ่ของรายาไทรบุรี และเจ้าชายอื่น ๆ อีก ๔ องค์ งานนี้เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) และสิ้นสุดลงในอีก ๓ เดือนต่อมา แม้งานนี้จะสวยงามสนุกสนานหาที่เปรียบมิได้ แต่โชคร้ายที่จบลงด้วยความหายนะทางการเงินของรัฐ ประมาณว่าสิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดถึง \$ ๑๒๕,๐๐๐^๒

^๑ Azizah Binti Abbas, "Kedah-Siam-Britain Relations 1905-1923,"

(Unpublished Academic Exercise, Univ. of Malaya, Singapore, 1960) p.11

^๒

Syed Mohammed and M.Q. Knowles, The Three Million Dollars

Wedding, (In Malaya in History, Vol. IV, No. 2, July, 1958.) p.10

เมื่อรัฐบาลไทยส่งที่ปรึกษาการคลังไปสอบสวนฐานะทางการเงินของไทรบุรี ก็ได้พบว่าหนี้สินเพิ่มจากจำนวน \$ ๓๐๐,๐๐๐ เป็น \$ ๒,๘๐๐,๐๐๐ ภายในชั่วเวลา เพียงหนึ่งปี^๑ ค่าณควาหนี้สินทั้งหมดของรัฐมีประมาณ \$ ๒,๓๘๕,๖๐๔ ทาม กลางความสิ้นหวังนี้ ราชามุคาองครีชทายาทก็เดินทางมากรุงเทพฯ พร้อมควยจดหมาย จากรายา เล่าเรื่องความซัดสนทางการเงินของไทรบุรี และขอกู้ยืมเงิน \$๒,๐๐๐,๐๐๐ จากไทย เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘^๒

บัดนี้ไทยมีเหตุผลเพียงพอที่จะใช้เป็นข้ออ้างระดัการปกครองในไทรบุรี ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงเสนอเงื่อนไขในการให้กู้ยืมเงินว่า ไทรบุรีจะต้องยอมรับที่ปรึกษา ทางการเงิน ซึ่งรัฐบาลไทยจะส่งมาอยู่ประจำ เพื่อคอยควบคุมดูแลจัดระเบียบการคลัง ของรัฐ และควยเหตุที่สุขภาพของรายาไทรบุรีไม่เหมาะแก่การบริหาร รับผิดชอบงาน ใหญ่ เชนการปกครองประเทศได้ จึงสมควรจัดตั้งสภาของรัฐ (State Council) ประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๕ คน หนึ่งในจำนวนนั้นคือที่ปรึกษาทางการเงินของไทย สภานี้จะรับผิดชอบต่อการบริหารงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ^๓ ปรากฏว่าขอเสนอ ของไทยได้รับการต้อนรับอย่างดีจากบรรดาเจ้ามลายุในไทรบุรี แต่อังกฤษมีปฏิกิริยา เป็นไปในทางตรงกันข้าม นายเบ็กเกต (Beckett) ผู้รักษาการในตำแหน่งทูตอังกฤษ ประจำประเทศไทย ได้รับคำสั่งให้ดำเนินการทุกอย่างเท่าที่อาจทำได้เพื่อขัดขวาง ความคิดเช่นนี้ นายบาร์นส์ (Barnes) เลขานุการกิจการเกี่ยวกับชาวจีนใน เสตรทเชทเทอลเมนต์ รับผิดชอบแนะนำให้รัฐบาลอังกฤษตั้งที่ปรึกษาประจำไทรบุรีและ ให้เงินกู้แก่รายาไทรบุรี^๔ เซอร์ จอห์น แอนเดอร์สัน (Sir John Anderson)

^๑ รายได้ของรัฐประมาณปีละ \$ ๘๐๐,๐๐๐

^๒ George W. Maxwell, The Annual Report of the British Adviser to the Kedah Government for the Year 1909-1910 (Kuala Lumpur: 1910) p.9

^๓ Abbas, "Kedah-Siam-Britain Relations 1905-1923," p.12

^๔ F.O. 422/59, Barnes' Memorandum, January 21, 1905

ผู้วาระราชการในเสตครเทศเตอลเมนต์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่คัดค้านข้อเสนอของไทยอย่างรุนแรง โดยอ้างว่า การแต่งตั้งที่ปรึกษาเป็นความพยายามของไทยที่จะรุกรานเอกราชของไทรบุรี ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นอันตรายต่อการลงทุนของอังกฤษเท่านั้น แต่ยังไม่เป็นประโยชน์อันใดต่อไทรบุรี เองอีกด้วย

ปัญหามีอยู่ว่า รัฐบาลอังกฤษควรจะยอมให้ไทยดำเนินการ ของคนต่อไปโดยอิสระหรือไม่ อังกฤษพิจารณาว่า หากไทยยังขึ้นคือตั้งทำตามความคิดของคน โดยไม่คำนึงถึงคำประท้วงของอังกฤษ คนก็ไม่อาจดำเนินการรุนแรงกับไทยได้ เนื่องจากได้เคยยอมรับรู้อำนาจของไทยเหนือรัฐมลายูมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๖) อีกทั้งได้มีส่วนในการตั้งที่ปรึกษาประจำกลันตันด้วย ยิ่งกว่านั้นไทยยังมีเหตุผลเพียงพอในการอ้างความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการดังกล่าว ในเมื่อตัวที่ปรึกษาทางการเงินและผู้อำนวยการกรมการเหมืองแร่ ของไทยเอง เป็นผู้แนะนำรัฐบาลไทยให้ทำเช่นนั้น ภายหลังจากที่เขาทั้งสองได้ไปตรวจตราสภาพที่แท้จริงโดยทั่ว ๆ ไปในรัฐมลายูแล้ว อีกประการหนึ่ง ราชยาไทรบุรี เองก็แสดงความเต็มใจจะรับที่ปรึกษาที่รัฐบาลไทยจะแต่งตั้งไป

ในที่สุดไทยและอังกฤษก็ตกลงกันได้ กล่าวคือ ไทยรับรองว่า การแต่งตั้งที่ปรึกษาทางการเงินจะไม่มีผลทางการเมือง แต่จะเป็นเพียงหลักประกันความปลอดภัยทางธุรกิจชนิดหนึ่ง ซึ่งไทยจำต้องกระทำเพื่อป้องกันมิให้สูญเสียเงินกู้ ที่ปรึกษาและผู้ช่วยจะเป็นชนชาติอังกฤษ และอยู่ในไทรบุรีจนกว่าจะมีการชดเชยดอกเบี้ยและหนี้สินหมดแล้ว ไทยพร้อมที่จะแจ้งให้สถานกงสุลอังกฤษที่กรุงเทพฯ ทราบความเคลื่อนไหวที่สำคัญ ๆ ของคน ได้มีการลงนามในข้อตกลงใหญ่ยืมเงินจำนวน \$ ๒,๖๐๐,๐๐๐ โดยคิดดอกเบี้ย ๖% ระหว่างไทยกับไทรบุรี เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๔

^๑ C.O. 273/314, Paget to Lansdowne, January 25th, 1905

^๒ Maxwell, The Annual Report of the British Adviser to the

(ค.ศ. ๑๙๐๕) เจ็อนไซมีเพียงว่า ประการแรกไทรบุรีจะต้องยอมรับคำแนะนำของที่ปรึกษาทางการเงินซึ่งไทยจะแต่งตั้งไป ประการที่สอง จะต้องแจ้งให้รัฐบาลไทยทราบงบประมาณแผ่นดินของรัฐ และต้องไม่เอาเงินรายไคส่วนใดของรัฐไปเป็นหลักประกันหรือตัวจำนำความมั่นคงในการทำสัญญากับชาติอื่น

หลังจากนั้นไม่นาน นายวิลเลียมสัน (Mr. W.F. Williamson) ที่ปรึกษาทางการเงินของไทย ก็เดินทางไปไทรบุรี เพื่อจ่ายเงินเดือนส่วนที่ค้างอยู่แก่ข้าราชการ และเพื่อทำรายงานเกี่ยวกับการเงินของรัฐ เขาออกจากไทรบุรีเมื่อเดือนกันยายน ภายในเดือนเดียวกัน นายฮาร์ท (Mr. G.C. Hart) อธิการาชการอังกฤษประจำอินเดีย ก็เข้ามารับตำแหน่งที่ปรึกษาทางการเงินของราชาไทรบุรี ตามข้อตกลงในมาตรา ๖ นั้น หน้าที่ของเขาจำกัดเฉพาะ เรื่องที่เกี่ยวกับการเงิน แต่ในทางปฏิบัติที่แท้จริง เขามีบทบาทสำคัญมากกว่านั้น^๑

ในวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ปีเดียวกัน ราชาไทรบุรีก็ออกคำสั่งตั้งสภาแห่งรัฐ (State Council) มีรายามคาเป็นประธาน ทำหน้าที่ช่วยเหลือราชาในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^๒

เพื่อเป็นการต่อต้านอิทธิพลของไทยซึ่งกำลังเพิ่มพูนขึ้นในไทรบุรี ซึ่งเป็นรัฐในเขตอิทธิพลของอังกฤษตามข้อตกลงปี พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๔) อังกฤษจึงร้องขอเสนอที่จะแต่งตั้งข้าราชการสูงสุดอังกฤษไปประจำในรัฐนั้น เพื่อดูแลรักษาผลประโยชน์ของอังกฤษให้โดยดี เต็มเม็ดเต็มหน่วยยิ่งขึ้น ดังนั้นในวันที่ ๒๓ ธันวาคม ปีเดียวกัน นายมีโคส ฟรอสต์ (Mr. Meadows Frost) ซึ่งเคยรับราชการอยู่ในสหพันธรัฐมลายูตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘) ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นกงสุลอังกฤษประจำไทรบุรีขึ้นตรงต่อทูตอังกฤษประจำประเทศไทย อำนาจทางการศาล

^๑ Abbas, "Kedah-Siam-Britain Relations 1905 - 1923," p. 14

^๒ R.N. Bhupalan Rajendram, "Britain Relations with Kedah 1880 - 1909," (Unpublished Academic Exercise, Univ. of Malaya, Singapore, 1955.)

ของกงสุลแห่งไทรบุรีแม่ไปตั้งเมืองปλισ สกุล ครัง ภูเก็ท และพังงา โดยเฉพาะเมืองปλισนั้น ตกอยู่ในฐานะเดียวกันกับไทรบุรี และคงทำสัญญาขอเงินจากรัฐบาลไทยในปีเดียวกัน

การแต่งตั้งกงสุลอังกฤษมาประจำไทรบุรี นับเป็นก้าวที่สองของการขยายอิทธิพลอังกฤษมาครอบครองรัฐมลายูใต้การปกครองของไทย

ปัญหาการสร้างทางรถไฟสายแหลมมลายู

ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ รัฐบาลไทยเริ่มสนใจโครงการสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯ กับมณฑลทางตอนเหนือ ตะวันออก และตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนั้นยังปรารถนาจะขยายทางรถไฟลงไปทางใต้ เข้าไปในมณฑลและเมืองขึ้นในแหลมมลายูให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ด้วยตระหนักดีว่าจะเกิดผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและการปกครอง ในเวลานั้นการคมนาคมติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองเหล่านี้ นอกจากทางโทรเลขแล้ว ก็มีทางเรือเพียงอย่างเดียว ยิงรัฐที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น กลันตัน ตรังกานู ต้องใช้เวลาเดินทางด้วยเรือกลไฟประมาณ ๔ - ๕ วัน การคมนาคมอันไม่สะดวกสบายเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เพิ่มความอ่อนแอในการปกครอง ตลอดจนการควบคุมเหนือรัฐมลายูของไทย ทำให้ไม่เจริญเท่าที่ควร

นอกจากนั้น ไทยยังมีเหตุผลทางการเมืองอื่น ๆ ที่ทำให้เกรงกลัวการแทรกแซง และการแผ่อิทธิพลของอังกฤษเข้ามาในแหลมมลายูที่เป็นส่วนของไทย ความปรวิติคของไทยในขณะนี้ ปราบกษัตริย์ในความเห็นของที่ประชุมเสนาบดีคั้งต่อไปนี้

"...๑. เรื่องสร้างทางรถไฟแหลมมลายู เกี่ยวกับราชการบ้านเมืองยิ่งกว่าที่เขียงใหม่ เพราะ เหตุที่มีไคอยู่ในการันคืออย่างหัว เมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และ

หัวเมืองมลายูเป็นที่ล่อแหลม โกลศำโกลมมือประเทศที่มีอำนาจมากยิ่งกว่าทางอื่น เพราะเหตุเหล่านี้ ทางที่จะพิจารณาควยเรื่องทำรตไฟแหลมมลายู อันเป็นการต้องลงทุนมาก และอาจไคหรือเสียประโยชน์มาก เพราะเหตุเกี่ยวกับราชการบ้านเมืองมาก จะคิดทางพิจารณาเพียงเรื่องทำรตไฟอย่างเคียวไม่พอ....

๒. มณฑลหัวเมืองของเราในแหลมมลายูเป็นที่มึแรมมาก และเป็นทีพื้นดินอุดมทำการเพาะปลูกไคไคกว่าที่อื่นโดยมาก เพราะเหตุนี้จึงเป็นที่มุงหมายอยากไคของพวกโกโลนีอังกฤษมาแต่ไร ๆ หากยังไม่มีโอกาส ควยการที่จะทำและผลประโยชน์ที่จะหาไคในหัวเมืองมลายูของอังกฤษยังมีมากอยู่ ทั้งที่รัฐบาลอังกฤษเองยังไม่ปลงใจควย เหตุการณ์ร้ายจึงยังไม่เกิด

๓. แคลสมัยนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะเหตุการไปมาถึงกันง่ายซึ้นกว่าแต่ก่อน ฝรั่งเศสชาติเคียวเสาะแสวงหาทรัพย์สินในทองที่ ๆ ยังว่างเปล่ามากขึ้นทุกที พวกนี้ที่เจอะโชคลาไคเป็นเศรษฐีมีเลืบนแอมมีเนอง ๆ เป็นเหตุให้เหยอหยาน ทั้งในส่วนตัวบุคคลและส่วนชาติต่าง ๆ

๔. เวลานั้นไคความแนบนว่า ในหัวเมืองมลายูของอังกฤษนั้น ที่ทำการเพาะปลูกไคมีผู้จับจองแล้วโดยมาก และการทำเหมืองแร่ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญไคไม่เจริญซึ้น เพราะเนื้อแรมคไปมาก ส่วนหัวเมืองของเรายังมีมาก ฝรั่งเศสคิดจะเข้ามาทำเหมืองแร่ในไทยมากขึ้นทุกที ทุกวันนี้มีบริษัทใหญ่ ๆ ตั้งแล้วก็ทะเลายและเชื่อว่าชาวต่างประเทศจะชอรองเรื่องทำแร่ในหัวเมืองมลายูมากขึ้นทุกที เป็นปัญหาว่ารัฐบาลจะทำอย่างไร ถ้าไคกันไม่อนุญาต โดยไคอุบายปิดประตูบาน รัฐบาลชาติอื่นคงจะแทรกแซงเข้ามาบีบคั้นไคของเปิดประตู หรือไคอุบายร้ายแรงกว่านั้น แต่ถาจะไคอุบายทางเปิดประตู คือไคกรชอไคให้ ไมซาหัวเมืองเหล่านั้นจะเคิมไปควยชาวต่างประเทศ เหลือกำลังปกครอง เพราะฉะนั้นพิจารณาแล้วเห็นว่า อุบายไคคือเปิดเมืองให้ชาวต่างประเทศเข้ามาคาขายไค แต่ต้องจัดการป้องกันอุบายให้เลือมเสียพระราชอำนาจในการปกครอง ส่วนที่จะทำอย่างไรนั้น คือ

(๑). จัดการทำนุบำรุงหัวเมืองแหลมมลายู ให้เขาแลเห็นว่า เราทำนุบำรุงอย่างหัวเมืองของเขา ควยความมุงหมายที่จะโหยานเมืองมึความเจริญ

จริง ๆ ข้อนี้จะเป็นกำลังเครื่องป้องกันสำหรับอังกฤษ ซึ่งเป็นชาติที่ต้องการ
ประโยชน์ในการค้าขายยิ่งกว่าที่จะขาย เขตแดนให้กว้างขวาง

(๒). ต้องรีบทำรถไฟ ให้หัวเมืองแหลมมลายูติดต่อกับกรุงเทพฯ
ไปมาถึงกันได้โดยง่าย จะให้พระบรมเชษานุภาพในการปกครองบ้านเมืองอยู่ได้
มั่นคง....."

การสร้างทางรถไฟสายใต้จากกรุงเทพฯ ลงมาทางชายฝั่งตะวันออกของ
แหลมมลายู เป็นโครงการที่รัฐบาลหยิบยกขึ้นมาพิจารณาหลายครั้ง แต่เพิ่งจะทำการ
ครั้งแรกคือการสร้างทางรถไฟสายเพชรบุรียาว ๘๐ ไมล์ ครั้นต่อมา เมื่อพิจารณา
ผลได้เสียหลายประการ ตลอดจนความไม่สะดวกในการคมนาคม โครงการสร้าง
ทางรถไฟสายแหลมมลายู จึงได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังอีกวาระหนึ่ง เมื่อต้นปี
พ.ศ. ๒๔๔๘ ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๙ (ค.ศ. ๑๙๐๖) กรมหลวง
ดำรงราชานุภาพ เสนาบดีว่าการมหาดไทย พร้อมควายนายกิตตินส์ (Mr. Gittins)
วิศวกรชาวอังกฤษ ซึ่งรับราชการตำแหน่งเลขานุการกระทรวงโยธาธิการ ได้
เดินทางไปตรวจราชการในหัวเมืองมลายู เมื่อกลับมาแล้ว นายกิตตินส์ได้ทำรายงาน
เสนอให้สร้างทางรถไฟ เชื่อมเมืองตรัง ซึ่งเป็นเมืองท่าเรือในมณฑลภูเก็ตบนฝั่ง
ตะวันตก กับกรุงเทพฯ โดยผ่านทางเมืองพัทลุง นครศรีธรรมราช บ้านคอน
บางตะพาน และเพชรบุรี เขากระตุ้นเตือนรัฐบาลไทยให้รีบดำเนินการสร้างให้
แล้วเสร็จโดยเร็ว ส่วนโครงการเดิมที่กรมรถไฟเคยกะไว้ว่าจะสร้างให้เสร็จ
ภายใน ๒๐ ปีข้างหน้า นั้น เขาเห็นว่าจะเป็นการสิ้นเปลืองมาก นายกิตตินส์ได้
อ้างเหตุผลอื่น ๆ ขึ้นสนับสนุนความคิดของเขาอีกหลายประการ เป็นต้นว่า

"...๑. การชักชวนเปิดทางรถไฟสายนี้ เมื่อกล่าวทางโปลิติค ก็แปลว่าจะเปิด
บ้านเมืองคอนได้ให้เข้าไป หนังสือพิมพ์สตรีเตอร์จะกล่าวขบข่าง ๆ ลงปลายจะทำ

---

๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๗/๒๒๔ ความเห็นของ
เสนาบดีเรื่องการสร้างทางรถไฟแหลมมลายู

ให้พวกในเสกตรที่มีเสียงเข้ามาแทรกแซงในเรื่องนี้ ความซื่อตรงของเจ้าเมืองแขก ตามหัวเมืองถิ่นาสงสัย แต่หากรัฐบาลทำการติดต่อกับหัวเมืองเหล่านี้ไว้แล้ว และสนิทสนมกันแล้ว ความมั่นคงจะมีมากขึ้น.... การจะพุกจาโค่คอบก็รวกเร็วขึ้น เมื่อรัฐบาลจัดการแข็งแรงขึ้น แม้วาเกิดเข้าใจผิดอย่างไรก็อาจแก้ไขได้ ทั้งเมืองไทยและกลันตันก็เช่นกัน

๒. กว่าจะถึงเวลาเริ่มทำ รัฐบาลจะได้รับความรบกวนมากพอ โดยมิผู้คิดขอกอน เซลชั้นทำโดยมาก ถึงตอนนี้จะขัดขึ้นโค่ แต่ต่อไปก็ป้องกันไม่ได้ เพราะเวลานี้ผู้มีทุนรอนและพวกพ้อคาตามักมีโค่ตั้งใจจะสร้างทางขึ้นทั้งนั้น

๓. รัฐบาลแหลมมลายูของอังกฤษ โค่ลงมือเซอร เวททางลูกกลมเข้ามาในอาณาเขตเมืองไทยแล้ว เป็นคนวาททางเมืองกลันตัน จึงควรรีบทำทางโค่เร็วที่สุด

๔. ถ้าจะทำทางเป็นระยะ ๆ ดังที่กะไว้ เงินก็จะมากกว่าการคิดรวมทำเสียให้แล้วภายในระยะ ๒ - ๔ ปี และอาจใช้คาคอกเบียบ ซึ่งคิดว่าจะใช้โค่ภายใน ๕ ปี นับแต่วันเปิดทางรถเดินเป็นต้นไป...."

ขอเสนอนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงเห็นชอบด้วย และทรงสนับสนุนความคิดที่ว่าควรรีบลงมือสร้างเสียโค่เร็ว เพราะเหตุว่ามีคนคอยขออนุญาตทำมาก ส่วนข้อที่ว่ารัฐบาลจะทำเอง หรือจะให้สัมปทานโค่โดยตรงหรือโค่โดยอ้อมแก่ผู้อื่นนั้น รัฐบาลพิจารณาว่าควรทำเอง ดีกว่า เนื่องจากทางรถไฟสายแหลมมลายูนี้ จะต้องตัดผ่านไปในที่มีแร่และที่ซึ่งอุดมสมบูรณ์ สามารถทำประโยชน์โค่มาก ดังนั้น ถารถไฟอยู่ในกำมือของเอกชนหรือบริษัทโค่ เอกชนและบริษัทนั้น ก็ยอมโค่เชื่อว่ามิอำนาจในทางอ้อมยิ่งกว่าผู้อื่นในการทำแร่ และการหาผลประโยชน์ ซึ่งจำเป็นต่อองค์การขนส่งทางรถไฟ ดังนั้น

---

๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๗/๒๓๔ ความเห็นของ ม.กิตติสันต์ เรื่องจะสร้างทางรถไฟสายโค่

การจะให้สัมปทานทางรถไฟให้เป็นของผู้อื่น นอกเหนือไปจากรัฐบาลไทยเอง จึงเป็นการปิดทางสาธารณประโยชน์อีกด้วย

สำหรับปัญหาเรื่องจะทำคอนกรีตก่อน คอนกรีตหลังนั้น กรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงปรึกษากับนายกิตติณส เห็นว่า ควรจะทำคอนกรีตใ้ก่อนเสียก่อน คือคอนกรีต แต่ครั้งเมื่อตรวจตลอดแล้ว กลับเห็นว่า ควรทำคอนกรีตตั้งแต่เมืองเพชรบุรีลงไปก่อน หรือมีจะนั้นก็ทำพร้อมกันทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลทางการเมือง กล่าวคือ เป็นเขตแดนคอนกรีตติดกับเสตรทเขตเทอลเมนต์ ถ้าทำทางคอนกรีตขึ้นมาก่อน คนต่างชาติก็จะเข้ามาในประเทศได้มาก เพราะฉะนั้นควรขอมหาชนสักสองปี ทำทางบนลงมาก่อน ส่วนเงินทุนที่จะทำนั้น กรมหลวงดำรงฯ ทรงเห็นว่าควรกู้จากต่างประเทศ แต่จะประหยัดใ้มากที่สุดใ้ในเวลาก่อสร้าง โดยจะทำแต่ที่จำเป็น และจะงคเครื่องประดับประดาที่เป็นของฟุ่มเฟือยทั้งหลาย เป็นค่นว่ สถานี ก็ให้ทำเป็นโรงล้างกะสีเท่านั้น การจะกู้เงินอย่างไร เมื่อใด และคราวละเท่าไร ให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงพระคลังร่วมกับกระทรวงโยธาธิการ

แต่เนื่องจากกรมการรถไฟของไทยซึ่งจะรับหน้าที่สร้างทางสายนี้ เป็นกรมที่ดำเนินงานตามวิธีการของเยอรมัน ทั้งข้าราชการส่วนใหญ่ก็เป็นชาวเยอรมัน ดังนั้นจึงไม่เป็นที่พอใจของอังกฤษ ซึ่งเกรงว่าเยอรมันจะถือโอกาสขยายอิทธิพลทางการเมืองของตน เหมือนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใ้ในประเทศจีน ซึ่งย่อมจะเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของอังกฤษ กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษจึงออกคำสั่งมายังนายเบ็กเกต อุปทูตของตนให้จัดการประท้วงเรื่องนี้ ว่าอังกฤษประสงค์จะใ้การสำรวจและการก่อสร้างทั้งมวลอยู่ในมือของวิศวกรชาวอังกฤษ ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการรถไฟของไทย ซึ่งจะแยกตัวเป็นเอกเทศจากอิทธิพลของเยอรมัน ในการนี้

---

๑ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๗/๒๒๔ รายงานเสนาบดีสภา ประจำวันที่ ๒๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕

อังกฤษไคอ้างมาตราที่ ๗ ของสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ปี พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) ซึ่งกล่าวว่า ถ้ารัฐบาลไทยประสงค์จะสร้างทางรถไฟในเขตลุ่มแม่น้ำโขงส่วนของไทย และไม่อาจลงมือทำด้วยทุนของตนเองแล้ว ก็ให้เงินทุนและคนของฝรั่งเศส นอกจากนั้น ยังอ้างว่าคำขอร้องของอังกฤษ เป็นการสอดคล้องกับข้อตกลงในอนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ด้วย

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยไม่เห็นด้วย อ้างว่าราชการในกรมการรถไฟเวลานี้ ก็มีฝีมือแค่เยอรมันชาติเดียว แม้ชาติอังกฤษก็มีหลายคน นับว่าปนกันอยู่แล้ว การสร้างทางรถไฟสายเหนือได้เคยทำมาอย่างไร คราวนี้ก็จะให้เป็นไปอย่างนั้น รัฐบาลไทยไม่ได้ถือเป็นธรรมเนียมว่าจะให้คนเยอรมันหรืออังกฤษ หรือชาติหนึ่งชาติใดโดยเฉพาะ แต่จะจ้างคนที่เหมาะสมและเห็นสมควร เท่านั้น หากตกลงจะทำแน่นอนเมื่อใด ก็จะใช้วิศวกรทั้งชาติอังกฤษ เยอรมัน และอิตาลีเลียบปะปนกันไป ความขัดแย้งเรื่องนี้ เกือบจะทำให้รัฐบาลทั้งสองฝ่ายตัดสินใจตีพิมพ์อนุสัญญาฉบับมีปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ออกเผยแพร่ แต่ได้ยับยั้งการกระทำดังกล่าว เมื่อคำนึงถึงผลเสียอันจะเกิดจากการนี้ โดยเฉพาะรัฐบาลไทยเกรงว่า ฝรั่งเศสอาจจะถือโอกาสเรียกรถหรือตั้งข้อเสนอลใหม่ ๆ เกี่ยวกับมณฑลทางตะวันออกเฉียงของไทย ในเขตอิทธิพลของฝรั่งเศส

ปัญหาอีกข้อหนึ่งที่เผชิญหน้ารัฐบาลไทยอยู่ คือความลำบากทางการเงิน ประมาณการรายจ่ายในการสร้างทางรถไฟสายนี้เป็นเงินทั้งสิ้นถึง ๕๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท หรือเท่ากับ ๕ ๓,๐๐๐,๐๐๐ - ๕ ๔,๐๐๐,๐๐๐ ในขั้นแรกรัฐบาลคิดจะกู้เงิน ๕ ๓,๐๐๐,๐๐๐ จากธนาคารต่างประเทศ ถ้าไม่สำเร็จก็จะลองพยายามใช้เงินทุน

๑ F.O. 422/60, Telegrams, from Grey to Beckett, August 18, 1906 and from Beckett to Grey, August 13, 1906

๒ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เลขที่ ๗/๒๒๔ จดหมายพระยาสุหม
 นัญวินิศ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๑๗ กันยายน
 ร.ศ. ๑๒๕

ของรัฐบาลเอง แต่ความคิดประการหลังนี้ ได้รับการคัดค้านจากเสนาบดีกระทรวง
 พระคลัง ซึ่งยืนยันว่าไม่อาจหาเงินมาได้ . ในขณะยังไม่ตกลงใจนั้น บริษัทเอกชน
 ๒ บริษัท คือ บริษัทดีฟ เดเวลอปเมนต์ (Duff Development Co.) ของนายดีฟ
 และบริษัทของนายเลียวโนเวนส์ (Mr. Leonowens) ก็เสนอที่จะสำรวจและให้
 ความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อสร้างทางรถไฟ แต่รัฐบาลไทยตอบปฏิเสธ เพราะ
 ไม่เคยคิดจะให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินงาน อีกทั้งไม่แน่ใจว่าจะสามารถทำการไป
 ได้ตลอดหรือไม่ ในระหว่างนั้น รัฐบาลทั้งสองฝ่ายตกลงพักการเจรจาชั่วคราว
 เพื่อรอคอยให้สโครเบล ที่ปรึกษาทั่วไปของรัฐบาลไทยซึ่งกำลังอยู่ในยุโรป เป็นผู้
 ดำเนินการเจรจาด้วยตนเองกับรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอน เมื่อเขาเดินทาง
 มานเมืองนั้นเพื่อกลับกรุงเทพฯ อย่างไม่กี่ปี ในระหว่างนั้นทางอังกฤษก็คอยสลับ
 พังข่าวคืบหน้าจากเมืองไทยเสมอ บางครั้งก็ได้ข่าวลือซึ่งทำกรมตกใจให้รัฐบาล
 อังกฤษ จนถึงกับเตรียมการจะประหารไทย เช่นข่าวที่ว่าไทยจะจ่ายเงินจำนวน
 ๕ ๒,๐๐๐,๐๐๐ จากธนาคารของกงและเซียงไฮ้ ภายหลังจึงทราบว่าข่าวนีไม่มี
 มูลความจริงแต่ประการใด

ในที่สุด การเจรจาระหว่างสโครเบลผู้แทนฝ่ายไทย กับรัฐบาลอังกฤษก็ได้
 กระทำกัน ณ กรุงลอนดอน แต่ประสบความล้มเหลว เนื่องจากสโครเบลยังไม่ทราบ
 รายละเอียดแน่นอนพอที่จะตัดสินใจทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดขาดลงไปได้ มีการ
 เจรจากันอีกหลายครั้งในระยะต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) ทั้งสองฝ่ายเริ่ม
 มีที่ท้าวว่าจะตกลงกันได้ เมื่อสโครเบลเปลี่ยนไปขอกู้เงินจากสหพันธรัฐมลยาแทน
 เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยาก โดยขอทำสัญญาจำกัดลงไปเป็นเรื่องธุรกิจโดยเฉพาะ
 ไม่เกี่ยวกับการเมืองเลย ซึ่งก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากรัฐบาลสหพันธรัฐมลยา
 แอนเดอร์สัน ยอมรับในหลักการใหญ่ ๆ ทั้งเห็นเห็นประโยชน์ว่าทางรถไฟซึ่งสหพันธ
 รัฐมลยาจะจัดสร้างขึ้นนั้น จะเชื่อมลิงค์ไปรกับส่วนเหนือสุดของสหพันธรัฐไทยอย่าง
 สมบูรณ์ รัฐบาลสหพันธรัฐฯ ประารถนาอยู่แล้วที่จะขยงทางรถไฟสายนี้ออกไปทาง
 เหนือ ผ่านรัฐมลยาของไทยไปตามฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแหลม

ถึงแม้ว่าโครงการเหล่านี้จะมีความตั้งใจดีเพียงไร แต่ก็ไม้อาจหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งระหว่างกัน อันเกิดจากสาเหตุ ๒ ประการ คือขอขยายที่รัฐบาลสหพันธรัฐ ควรจะได้รับการพิจารณาหรือในการสร้างทางรถไฟ กับเรื่องอัตราดอกเบี้ยเงินกู้

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะเต็มใจกู้ยืมเงินจากรัฐบาลสหพันธรัฐ แต่ก็ไม่ปรารถนาจะผูกมัดตนเองด้วยการพิจารณาหรือกับรัฐบาลนั้น การกระทำดังกล่าวจะทำให้ไทยรู้สึกวาทคนเสียเกียรติภูมิ และเป็นการกระตุ้นความหวาดกลัว ในข้อที่ทางรถไฟสายนี้ อาจกลายเป็นเครื่องมือ ให้อังกฤษขยายอิทธิพลเข้ามาในรัฐมลายูของไทย ความหวาดวิตกเช่นนี้ เกิดแก่ประชาชนชาวไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะองค์พระประมุขแห่งชาติ ดังที่เวสเทนการกล่าววาทว่า "...บัดนี้ ชาวสยามกำลังตกใจกลัว ต่อการที่เงินกู้และทางรถไฟ อาจเปิดโอกาสให้สหพันธรัฐมลายู เข้ายึดครองประเทศได้" ขอเสนอของแอนเดอร์สัน ซึ่งให้ไทยกู้เงินโดยคิดดอกเบี้ยในเปอร์เซ็นต์ค่าอย่างน่าแปลกใจ คือ $๓ \frac{1}{2}$ % แต่รัฐบาลไทยจะต้องมอบความรับผิดชอบทั้งหมดในการสร้างทางรถไฟให้แก่สหพันธรัฐมลายูนั้น ถูกปิดไป รัฐบาลไทยยินดีจะจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงกวานั้น คือในราว ๘% แต่ขอเปลี่ยนแปลงข้อเสนอดังกล่าว รัฐบาลไทยถึงกับชวาทคนจะหาเงินที่ต้องการจากแหล่งอื่น หรือมิฉะนั้นก็ล้มเลิกโครงการทั้งหมด แต่ทั้งสองประการนี้ ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของอังกฤษ เพราะนั่นย่อมหมายถึงการสูญเสียอิทธิพลของตนในดินแดนตอนเหนือของแหลมมลายูโดยสิ้นเชิง

ระหว่างนั้นเอง ประเทศไทยได้ตกลงทำสนธิสัญญาซึ่งมีความสำคัญทางการ เมืองอย่างยิ่งอีกฉบับหนึ่งกับฝรั่งเศส

F.O. 422/62, Telegram from Paget to Grey, April 23, 1908.

"...The Siamese are now terrified at the grip which the loan and the railway may give the Federated Malay States over them."

สนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗)

โดยเหตุที่คนในบังคับฝรั่งเศสซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ต้องตกอยู่ใต้อำนาจศาลระหว่างประเทศ แต่คนในบังคับฝรั่งเศสทางภาคอื่นคงอยู่ใต้อำนาจศาลกงสุล อันก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างสิทธิของคนในบังคับฝรั่งเศสด้วยกันเองในประเทศไทย ดังนั้น รัฐบาลไทยและฝรั่งเศสจึงได้ตกลงทำสนธิสัญญาลงวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ให้คนในบังคับฝรั่งเศสชาวเอเชียทุกคนซึ่งอยู่ในประเทศไทย อยู่ใต้อำนาจศาลระหว่างประเทศทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่ไทยต้องยอมตกลงให้คนเหล่านี้มีสิทธิและเอกสิทธิ์ เช่นเดียวกับคนไทยโดยกำเนิดทุกประการ นับแต่บัดนั้น เป็นต้นไป ยิ่งกว่านั้นกงสุลฝรั่งเศสยังสงวนสิทธิที่จะถอนคดีจากศาลต่างประเทศไปพิจารณาเองได้ทุกคดี ถ้าจำเลยเป็นคนในบังคับฝรั่งเศสที่จดทะเบียนไว้ยังสถานกงสุลฝรั่งเศสก่อนปี พ.ศ. ๒๔๕๐ และถ้าจำเลยนั้นขอทบทวนคำพิพากษาของศาลไทย สนธิสัญญาระบุว่าในคำพิพากษาศาลทบทวน จะต้องให้มีผู้พิพากษาชาวยุโรป ๒ คนลงนามรวมควบ สิทธิถอนคดีนี้ได้หมดสิ้นไปเมื่อประเทศไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญา เมื่อ ร.ศ. ๑๒๗ (ค.ศ. ๑๙๐๕ หรือ พ.ศ. ๒๔๕๒) แล้ว อย่างไรก็ตามคนฝรั่งเศสแท้ ๆ ยังคงอยู่ใต้อำนาจศาลกงสุลในกรุงเทพฯ หรือศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่ เช่นเค็ม ประการสำคัญที่สุดคือ ไทยต้องยอมยกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้แก่ฝรั่งเศส เป็นการแลกเปลี่ยนกับข้อผ่อนผันต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว

^๑ กรมโฆษณาการ, ประเทศไทยเรื่องการเสียดินแดนแก่ฝรั่งเศส
(พระนคร: ร.พ.พานิชกุล, ๒๔๘๓) หน้า ๕๕ - ๖๔

^๒ หลวงจักรปาณีศรีศิลาวิสุทธิ, "เอกราชในการศาล" (ใน หนังสือที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลแพ่งและศาลฎีกา, พระนคร: ๒๕๐๖) หน้า ๕๔.

สำหรับเรื่องการกู้เงินจากรัฐบาลสหพันธรัฐมลยา เพื่อสร้างทางรถไฟสายมลยาซึ่งยังคงตกลงกันไม่ได้นั้น แอน เคอร์สันมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรจะเรียก ร้องขอมีส่วนร่วมเห็นในแผนการก่อสร้างและการสำรวจ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควรมี สิทธิสำรวจระหว่างที่การก่อสร้างยังดำเนินอยู่ และควรได้รับการปรึกษาหารือ เกี่ยวกับตัวบุคคลผู้ทำการก่อสร้างด้วย อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อขัดแย้ง ระหว่างกันบางประการ แต่ในที่สุดก็สามารถทำความเข้าใจกันได้ และร่างขอ ตกลงขึ้นในต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) โดยมีหลักการสำคัญ ๆ ว่า จะตั้ง กรมพิเศษต่างหาก เพื่อควบคุมการก่อสร้างทางรถไฟสายแหลมมลยา วิศวกรใหญ่จะ เป็นชาวอังกฤษและสหพันธรัฐมลยา และอาจมีสิทธิในการสำรวจตรวจตราควบคุม แต่แอน เคอร์สันยังไม่พอใจ เขาเห็นว่าควรเพิ่มเติมข้อความที่สำคัญเพื่อเป็นการ รับประกันความมุ่งหมาย ๓ ประการ คือ การเชื่อมทางรถไฟระหว่างไทยและ สหพันธรัฐมลยาตอนพรหมแดนกันตั้น การดำเนินการก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายโดยเร็วพลัน และควรจะอุทิศเงินกู้ทั้งหมดเพื่อการก่อสร้าง โดยเฉพาะ แต่ฝ่ายไทยคัดค้านขอเสนอดังกล่าว โดยเฉพาะองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงหวาดระแวงว่าอังกฤษจะขยายอิทธิพลเข้ามา ถึงกับเคยมี พระราชดำรัสว่า ถ้าไม่เป็นเพราะทรงเชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของ สโรคร เบลและเวส เตนการต พระองค์คงจะทรงยกเลิกการเจรจาเรื่องนี้ไปนาน แล้ว บัดนี้แม้แต่คำแนะนำของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ซึ่งเคยได้รับการเชื่อถือ เป็นอันมาก ก็มีได้รับการเอาใจใส่อีก ซ้ำยังทรงซักเคื่องว่า กรมหลวงดำรงฯ อ่อนข้อให้อังกฤษมากเกินไปในกรณีแหลมมลยา และได้ทำการเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ ของประเทศอย่างเพียงพอ

การเจรจาทำสนธิสัญญาเพื่อโอนสิทธิของไทยในแหลมมลายูให้แก่อังกฤษ

✓ สนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) ซึ่งฝรั่งเศสโอนคนในอารักขาชาวอาเซียของหนไหญู่ใคกฎหมายของศาลไทย โดยแลกกับมณฑลทางตะวันออก ทำให้สโครเบลที่ปรึกษาทั่วไปของไทยเกิดความคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่ไทยจะต้องเสียบสละรัฐมลายูของตน เพื่อจะได้เป็นอิสระจากอนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ซึ่งเป็นเอกสารที่ทำลายเกียรติภูมิของไทยมากที่สุดเท่าที่เคยลงนามมา หากยกเลิกอนุสัญญาฉบับนี้ได้ ก็จะมุ่นคลายปัญหาเกี่ยวกับการให้สัมปทานแก่ชาวต่างชาติ ซึ่งทำความยุ่งยากใจให้แก่รัฐบาลไทยตลอดมา และจะช่วยให้ไทยได้ปรับปรุงฐานะของหนในแหลมมลายูให้เป็นปึกแผ่นขึ้น สโครเบลพิจารณาว่า ความอ่อนแอในการปกครองของไทยเหนือรัฐเหล่านั้น เป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของไทยเอง นอกจากนั้นอนุสัญญาฉบับนี้ ยังเปิดโอกาสให้อังกฤษเข้าควบคุมรัฐมลายูใคการปกครองของไทยไคมากซ้นกว่าแต่ก่อน จนทำให้ฐานะเจ้าประเทศราชของไทยหมคความหมายไปโดยพฤตินัย อีกประการหนึ่งรัฐเหล่านั้นยังตั้งอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ไมอาจควบคุมดูแลไคทั่วถึง หนึ่ง "...เป็นบ่อเกิดแห่งความยุ่งยากหังมวลของไทย และยังปราศจากคุณค่า โดยเหตุที่มิไคหารายไคที่นำพอใจให้แก่ทองพระคลังในกรุงเทพฯ"

ความคิดของสโครเบลสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมุ่งหวังจะได้เห็นประเทศไทยเจริญก้าวหน้าทัดเทียม

---

๑ Nik Mohamed Bin Nik Mohd Salleh, "British and Siamese Relations with Kelantan 1900 - 1910", (Unpublished Academic Exercise, Univ. of Malaya, Singapore, 1960) p.66, "...Those Siamese Malay States were simply a source of trouble to Siam, and also valueless as they brought no appreciable revenues to the Treasury in Bangkok."

นานาอารยประเทศ มีเอกราชและอธิปไตยอันสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ความจำเป็น
 ที่จะต้องปรับปรุง ปฏิรูปการปกครองภายในประเทศอันเป็นงานเร่งด่วน จะต้องใช้
 คนที่มีความสามารถและเงินจำนวนมาก จึงยอมไม่มีเวลาพอที่จะไปสนใจงานบำรุง
 หัวเมืองขึ้นในแหลมมลายู ให้เจริญรุ่งเรืองได้ แต่ถาปล่อยให้สถานการณ์เช่นปัจจุบัน
 ดำเนินต่อไป โอกาสที่ไทยจะต้องสูญเสียหัวเมืองขึ้นเหล่านั้นให้แก่อังกฤษโดยมิได้รับ
 สิ่งใดแลกเปลี่ยนคงจะมาถึงสักวันหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เหตุผลที่อยู่เหนือสิ่ง
 อื่นใดทั้งหมดก็คือ รัฐบาลไทยปรารถนาอย่างยิ่งที่จะขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
 และอำนาจศาลกงสุล ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และเป็นหนามยอกอกไทยตลอดมา ให้หมดสิ้น
 ไปจากผืนแผ่นดินไทย การยกเลิกอำนาจศาลกงสุลจะทำให้ความยุ่งยากทั้งหลาย
 เกี่ยวกับการพิจารณาคดีคนในบังคับ และการจดทะเบียนเป็นคนในบังคับอังกฤษสิ้นสุด
 ลง ดังนั้น สโตรเบลจึงได้เสนอแนะในระหว่างการสนทนากับแพเจ็ต (Paget)
 ทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ว่า รัฐบาลไทยกำลังตระเตรียมจะเจรจากับรัฐบาล
 อังกฤษในปัญหาสำคัญ ๆ บางประการ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเมืองแท้ ๆ ไทยยินดี
 จะยกเมืองกัณฑ์ตัน ครังกาบู และไทรบุรีให้แก่อังกฤษ โดยมีข้อแม้ว่า อังกฤษจะต้อง
 ยกเลิกอำนาจศาลกงสุลและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้เป็นการตอบแทน เช่นเดียวกับ
 สนธิสัญญาที่ไทยทำกับประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) แพเจ็ต
 รับรายงานข้อเสนอนี้ไปยังกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษทันที พร้อมกับแสดงความ
 คิดเห็นไปด้วยว่า "...บัดนี้โอกาสเปิดให้ได้กระทำการคืบหน้าอย่างสำคัญ เข้าไป
 ในแหลมมลายูแล้ว..."^๒ ผลก็คือ อังกฤษเรียกประชุมเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของ
 กระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗)
 เพื่อพิจารณาข้อเสนอนี้ รัฐบาลอังกฤษได้ขอให้รวมเมืองปัลลิสและสตูล เข้าในสนธิสัญญา

^๑ W.A. Graham, Siam, Vol. I (London: 1924) p. 224

^๒ Salleh, p. 65, "...The opportunity now offers of making an important advance in the Malay Peninsula...."

แลกเปลี่ยนครั้งนี้ด้วย โดยอ้างว่าเมืองทั้งสองนี้ เมื่อพิจารณาในแง่ภูมิศาสตร์
 ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของเมืองไทรบุรี รัฐบาลไทยตกลงขอมณฑลเมืองปูลิสให้ แต่
 ปฏิเสธที่จะรวมสตูล เขาไว้วางใจ เพราะสตูลเป็นเมืองที่อยู่ในการปกครองดูแลของ
 เมืองภูเก็ตเป็นอย่างค้ำมาช้านานแล้ว

เมื่อแรกเปิดการเจรจาที่นั่น แพ้เจ็ตไคขอให้เพิ่มเติมข้อความ ซึ่งมีลักษณะ
 คล้ายคลึงกับมาตราที่ ๗ ของอนุสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๗
 (ค.ศ. ๑๙๐๔) ซึ่งให้สิทธิ แก่รัฐบาลฝรั่งเศส ในอันที่จะได้รับการปรึกษาหารือ
 เกี่ยวกับงานสาธารณะในเขตอิทธิพลของตน แคสโตรเบลไม่เห็นด้วย เขาอ้างว่า
 จุดมุ่งหมายของรัฐบาลไทยในการสละดินแดนให้อังกฤษ ก็เพื่อจะรักษาอำนาจและ
 เสรีภาพอันสมบูรณ์ ในการดำเนินกิจการภายในดินแดนซึ่งเหลือไว้เป็นของตน
 ขณะนั้นเป็นเวลาที่มีการเจรจาเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟสายมลายูระหว่างไทย
 กับอังกฤษ ใกล้จะตกลงกันได้อยู่แล้ว เพื่อมิให้บาทหลวงนำใจแก่ไทย อังกฤษจึง
 ระวังข้อเรียกร้องดังกล่าวเสีย

ถ้อยคำที่ตกลงกันมีลักษณะ เป็นแบบการเมืองแท้ ๆ ซึ่งแพ้เจ็ตเสนอ
 รัฐบาลไทยครั้งแรก มีข้อความว่า ไทยจะไม่ผนวกหรือให้เช่าดินแดนใด ๆ ใน
 แหลมมลายู หรือหมู่เกาะติดต่อกันหรือดินแดนที่ตั้งอยู่ในอาณาเขตใกล้เคียงกับ
 อินเดียของอังกฤษ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมแก่รัฐบาลหรือบริษัทต่างประเทศ
 เพื่อจัดตั้งสถานีถ่านหิน เพื่อสร้างอุจอกเรือ หรือครอบครองท่าเรือ ซึ่งตั้งอยู่ใน
 ที่ ๆ จะเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของอังกฤษในคานันบูทศาสตร์

ต่อมาการเจรจาเรื่องนี้ต้องหยุดชะงักไปชั่วคราว เนื่องจากสโตรเบล
 ได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อเปิดการเจรจากันใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙)
 เวลานั้นการค้นคว้าหาที่สืบทอดจากสโตรเบลได้อ่างข้อขัดข้องของหลายประการเกี่ยว
 กับข้อความในร่างที่แพ้เจ็ตเสนอมา และมีท่าทีว่าอาจยุติการเจรจาที่ดำเนินมา
 จนเกือบจะสิ้นสุดนั้นเสียก็ได้ อังกฤษซึ่งแลเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับในอนาคต
 อันไกล จึงรีบแก้ไขอนุโลมตามความพอใจของไทย

มีปัญหาว่า ในการเตรียมร่างสัญญาฉบับใหม่นั้น ควรจะตีพิมพ์การยกเลิกอนุสัญญาเก่าฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๘๘๓) ออกเผยแพร่หรือไม่ หลังจากพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว รัฐบาลทั้งสองฝ่ายก็ตกลงว่า ควรจะรักษาไว้เป็นความลับต่อไป อย่างไรก็ดี ในเวลาต่อมา อังกฤษเริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติของคน และสขถามความต้องการของไทยในเรื่องนี้ เวลเตนการคและคณะเสนาบดีไทยต่างพอใจให้เปิดเผยอนุสัญญา เพราะ เทากับคดีปัญหาให้ตัวแทนชาติต่าง ๆ มารบกันขอสัมปทานอีกต่อไป แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริว่าจะ เป็นการ เลี่ยงต่อความยุ่งยากซึ่งจะ เกิดจากประเทศฝรั่งเศส ดังนั้น อนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ จึงยังคงเป็นความลับต่อไป

ส่วนในเรื่องการสร้างทางรถไฟนั้น แอน เคอร์สันยังคงป็นกระแตามความมุ่งหมายเดิมของตน ที่จะให้มีการรับประกันการ เชื้อมทางรถไฟของไทยกับของสหพันธรัฐมลยา เขา รู้ที่ว่าไทยปรารถนาจะทำความตกลงในสนธิสัญญาทั้งหมด ชาวไทยทุกคนกระตือรือร้นที่จะ ได้เห็นความเลมอากาศทางการศวด การยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ฉะนั้น รัฐบาลอังกฤษจึงควร จะคอยต่อไปอีกเล็กน้อย เขาแน่ใจว่า ถึงอย่างไรรัฐบาลไทยก็ต้องยอมตามความประสงค์ของอังกฤษ ด้วยบัดนี้ไทยตกอยู่ในฐานะ เป็น เบียด่างอยู่แล้ว

ความคาคหมายของแอน เคอร์สันเป็นความจริง สนธิสัญญาได้รับการลงนาม เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) ระหว่างแพเร็ค ผู้แทนอังกฤษ ฝ่ายหนึ่ง กับกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ผู้แทนไทยอีกฝ่ายหนึ่ง รัฐบาลไทยยอม โอนอำนาจในการปกครองดูแลเหนือรัฐกัณฑ์ ตรังกานู ไทรบุรี ปลิส และ เกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ ฝ่ายรัฐบาลอังกฤษยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอำนาจศาลกงสุลในประเทศไทย โดยตกลงให้คนในบังคับอังกฤษ ทั้งที่เป็น ฝรั่งเศสและชาวอาเซีย ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็นคนในบังคับอังกฤษไว้ก่อนหน้าวันลงนาม

๑ แต่ปรากฏว่า อนุสัญญาฉบับนี้ รัฐบาลอินเตียได้พิมพ์ออกเผยแพร่ที่กัลกัตตา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยปราศจากการรู้เห็นของรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอน

ในสนธิสัญญาฉบับนี้ ขึ้นศาลคดีต่างประเทศ จนกว่าจะได้ประกาศและใช้ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายวิธีพิจารณา และธรรมนูญศาลครอบครัวบริบูรณ์แล้ว จึงให้ขึ้นศาลไทยธรรมดา ส่วนคนในบังคับอังกฤษ ทั้งชาวยุโรปและอาเซีย ซึ่งจะไต่จกทะเบียนต่อไปนั้น ให้ขึ้นศาลไทยธรรมดา แต่มีบังคับไว้ด้วยว่า ในกรณีที่คนอังกฤษโดยกำเนิดหรือโดยแปลงชาติเป็นคู่ความ ให้มีที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรป นั่งพิจารณาในฐานะ เป็นผู้พิพากษาคอย คนในบังคับอังกฤษมีสิทธิและหน้าที่เสมอภาคกับคนไทย รวมทั้งการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินด้วย แต่ไม่ต้องรับราชการทหาร^๑

รัฐบาลสหพันธรัฐมลยา ตกลงให้ไทยกู้ยืมเงินจำนวนไม่เกิน ๕๔,๐๐๐,๐๐๐ ในอัตราดอกเบี้ย ๔% เพื่อสร้างทางรถไฟสายใต้ของไทย โดยย่ำว่า การดำเนินการทั้งหมดควรจะเป็นอิสระจากการควบคุมของผู้อำนวยการชาวเยอรมัน การก่อสร้างจะเริ่มทันที หลังจากทำความตกลงเรื่องการเงินเสร็จสิ้นแล้ว และจะขยายไปเชื่อมกับทางรถไฟของสหพันธรัฐมลยา .

ภายหลังการให้สัตยาบันสนธิสัญญานี้แล้วหนึ่งเดือน นายกิตตินส์ (Mr. Gittins) ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นวิศวกรผู้ควบคุมการก่อสร้าง ทำหน้าที่คัดเลือกวิศวกรผู้ร่วมงาน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ด้วยเหตุที่เป็นเรื่องของนโยบายทางการเมือง เขาจึงเลือกผู้ร่วมงานครั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ มีทั้งชาวอังกฤษ อิตาลี และ เยอรมัน ซึ่งล้วนแต่เคยผ่านการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือมาแล้ว ได้มีประกาศพระบรมราชโองการเวนคืนที่ดินเพื่อการก่อสร้าง เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ และเริ่มลงมือก่อสร้างอย่างรวดเร็วภายในเดือนนั้น เส้นทางสายสำคัญที่จะต้องสร้างมีความยาวทั้งหมดประมาณ ๑,๐๗๕ กิโลเมตร โดยจะแบ่งสร้างเป็นตอน ๆ กำหนดให้แล้วเสร็จใน ๑๐ ปี คือประมาณว่าทางสายเพชรบุรี-สงขลา จะแล้วใน ๖ ปี ทางสายสงขลา-ระแงะ จะแล้วใน ๓ ปี คำนวณว่าจะสิ้นเงินค่าก่อสร้างทั้งหมดราว ๕๘,๐๕๑,๗๕๐ บาท หรือเท่ากับ ๕๔,๖๖๕,๖๖๕ จำนวนเงินนอกเหนือ

^๑ คุรายละเอียดยของสัญญาในภาคผนวก.

จาก ๘๔ ล้านที่ภูม่านั้น จะใช้เงินที่เมืองแขกเป็นหนี้ไทยอยู่ ในขั้นแรกนี้จะเริ่มก่อสร้างทางสายส่งขลาค้ำหลัง-ครึ่งเสียก่อน เพราะ เป็นตอนที่เข้าใจว่าจะได้รับผลประโยชน์มากที่สุด วัตถุประสงค์ในการก่อสร้างส่วนใหญ่ จะซื้อจากประเทศเบลเยียม

กล่าวโดยสรุป สนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) ระหว่างไทยกับอังกฤษนี้ แม้ว่าประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับอีกฝ่ายหนึ่ง จะมีปริมาณน้อยกว่า แต่เมื่อคำนึงถึงเอกราชและอธิปไตยซึ่งจะเป็นของชาติไทยโดยสมบูรณ์ภายในอนาคตอันใกล้ การสูญเสียเมืองขึ้นทั้ง ๔ ในแหลมมลายู ก็ดูประจักษ์ของเล็กน้อย เมื่อเปรียบกับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ คือเกียรติภูมิและความมั่นคงของประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวไทยผู้รักชาติทุกคนพึงหวงแหนและถนอมรักษาไว้ยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด นอกจากนั้น สนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ยังเป็นการยุติความทะเยอทะยานของอังกฤษในดินแดนส่วนนี้ของโลกลงโดยสิ้นเชิง นับจากนั้นเป็นต้นมา รัฐบาลไทยก็หมดภาระกิจที่จะต้องคอยกังวล ดูแลป้องกัน มิให้มหาอำนาจต่างชาติซึ่งล้วนแต่คอยจ้องแสวงหาผลประโยชน์ในแหลมมลายู เข้าแทรกแซง เมืองขึ้นในดินแดนส่วนนั้นของคนอีก.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย